

John F. Kennedy: temeljne odrednice vanjske politike

Tomljanović, Jakov

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Libertas International University / Libertas međunarodno sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:223:298325>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital repository of the Libertas International University](#)

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMACIJA**

DIPLOMSKI RAD

**JOHN F. KENNEDY: TEMELJNE ODREDNICE
VANJSKE POLITIKE**

**KANDIDAT: Jakov Tomljanović
MENTOR: doc. dr. sc. Jadranka Polović**

Zagreb, lipanj 2021.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Istraživačka pitanja.....	3
1.3. Hipoteze	3
1.4. Metode istraživanja	3
2. JOHN FITZGERALD KENNEDY I HLADNORATOVSKI KONTEKST MEĐUNARODNE POLITIKE.....	4
2.1. Hladni rat iz perspektive SAD-a	4
2.2. John Fitzgerald Kennedy i vanjska politika SAD-a: između diplomacije i intervencionizma	10
2.3. Nuklearna prijetnja u fokusu američko-sovjetskih odnosa	22
3. JOHN FITZGERALD KENNEDY I VRHUNAC HLADNORATOVSKJE KONFRONTACIJE	25
3.1. Berlinska kriza 1961.	25
3.2. Zaljev svinja: neuspjeh invazije i pobjeda Fidela Castra	36
3.3. Kubanska raketna kriza: povijesni kontekst i posljedice po međunarodne odnose	44
4. UTJECAJ PREDSJEDNIKA JOHNA FITZGERALDA KENNEDYJA NA AMERIČKU POLITIKU DRUGE POLOVINE 20. STOLJEĆA.....	54
5. ZAKLJUČAK	62
6. LITERATURA.....	65

Sažetak

John Fitzgerald Kennedy bio je 35. predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, u razdoblju od 20. siječnja 1961. do 22. studenoga 1963. godine. Tih je nešto više od tisuću dana u povijesti međunarodnih odnosa obilježeno vanjskopolitičkim krizama globalnih razmjera. Ovaj rad tematizira Kennedyjevu vanjsku politiku u kontekstu hladnog rata, kako je hladni rat utjecao na njegovo donošenje političkih odluka i kako se, iz aspekta međunarodnih odnosa, suočio s tim krizama. Uz pregled povijesnog konteksta i njegove političke karijere, analizira se američka invazija u Zaljevu svinja, Berlinska kriza 1961. godine i Kubanska raketna kriza te utjecaj predsjednika Kennedyja na vanjsku politiku Sjedinjenih Američkih Država.

Ključne riječi: John Fitzgerald Kennedy, vanjska politika, hladni rat, Zaljev svinja, Berlinska kriza, Kubanska raketna kriza

Summary

John Fitzgerald Kennedy was the 35th President of the United States of America, from January 20, 1961, to November 22, 1963. Those just over a thousand days in the history of international relations have been marked by foreign policy crises of global proportions. This paper thematizes Kennedy's foreign policy in the context of the Cold War, how the Cold War influenced his political decision-making, and how, from an aspect of international relations, he faced these crises. In addition to reviewing the historical context and his political career, the Bay of Pigs invasion, the Berlin Crisis of 1961 and the Cuban Missile Crisis are analysed, as well as President Kennedy's impact on U.S. foreign policy.

Keywords: John Fitzgerald Kennedy, foreign policy, Cold War, Bay of Pigs, Berlin Crisis, Cuban Missile Crisis

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

John Fitzgerald Kennedy bio je 35. predsjednik Sjedinjenih Američkih Država. Njegov je predsjednički mandat trajao od polaganja prisege na inauguraciji održanoj 20. siječnja 1961. do tragične smrti 22. studenoga 1963. godine. Tih nešto više od tisuću dana u Bijeloj kući obilježili su izazovi i krize u gotovo svim područjima političkog djelovanja i u unutarnjoj politici, obilježenoj borbom za rasnu ravnopravnost, i u vanjskoj, definiranoj hladnoratovskom šahovskom partijom sa Sovjetskim Savezom s najvećim ulozima u povijesti čovječanstva. Najmlađi je izabrani predsjednik u povijesti Sjedinjenih Američkih Država, a do izbora najstarijeg predsjednika, Joea Bidena 2020. godine, bio je i jedini katolik. Izdanak je uspješne i bogate obitelji s velikim pokroviteljstvom svojeg oca. Za vrijeme mandata brat mu je bio jedan od najbližih suradnika, a prva dama, Jacqueline „Jackie“ Kennedy, bila je velika medijska zvijezda. Neosporne karizme, dodatno naglašene novim oblikom komuniciranja u američkom političkom životu, od prve debate predsjedničkih kandidata uz izravni televizijski prijenos, preko čestih javnih nastupa na kojima su ga njegove izvrsne oratorske sposobnosti jednostavno razlikovale od ostalih. Svjetska i američka javnost upravo se za vrijeme njegova mandata prvi put susrela s određenim elementima predsjedničkog života, postao je pristupačniji i bliži. Njegov je mandat također po mnogočemu inovativan, u nečemu je ostao jedinstven, a u ostalim je stvarima postavio standarde za svoje nasljednike. Sve je okončano stravičnim atentatom na ulicama Dallasa, kada su šokirane ne samo Sjedinjene Američke Države, već cijeli svijet. Stoga ne čudi da su upravo ovo prve asocijacije velikog broja ljudi pri spomenu vjerojatno najpoznatijeg troslovnog predsjedničkog akronima – JFK, i u popularnoj kulturi i u znanstvenoj zajednici. Često upravo ove teme dominiraju, a često se i promatraju izvan povijesnog konteksta i u sporedni plan nepravedno guraju političke odnose u svijetu i kako su ti odnosi utjecali na svijet današnjice. Povijesno i politički gledano, 20. je stoljeće neusporedivo s bilo kojim drugim razdobljem. To je razdoblje najvećih sukoba u ljudskoj povijesti, ali i razvoja najveće suradnje među narodima. Njegovu je drugu polovinu obilježio hladni rat, politički sukob Istoka i Zapada i u svakom slučaju jedinstvena povijesna i politička situacija. Razvojem znanosti i tehnologije, taj je politički sukob dobio mogućnost da bude i posljednji ljudski sukob. Svoj je vrhunac doživio upravo za vrijeme predsjedničkog mandata Johna Fitzgeralda Kennedyja, kada je spomenuta apokalipsa bila nikad bliža, udaljena samo nekoliko političkih odluka. To je, na sreću, ostala samo teoretska rasprava, međutim, političke odluke donesene u tom, relativno kratkom razdoblju, utjecale su i na daljnji tijek hladnog rata i na svijet u kojem mi danas živimo.

Znanstveni je pristup analiziranju tih odluka i njihovih posljedica uvijek potreban i nikad nije dovoljno zastupljen u odnosu na njihovu važnost, a posebno s aspekta međunarodnih odnosa i diplomacije kao znanstvene discipline. Za međunarodne odnose i općenito analiziranje vanjske politike, politička je funkcija predsjednika Sjedinjenih Američkih Država gotovo uvijek jedan od glavnih subjekata, neovisno o tome u kojem dijelu svijeta promatramo određenu političku situaciju. U okvirima hladnog rata, s jasno podijeljene dvije glavne uloge međunarodnih odnosa, to posebno dolazi do izražaja.

U ovom diplomskom radu obradit će se ključni vanjskopolitički izazovi koji se u političkom smislu svakako mogu okarakterizirati i kao krize, a obilježili su predsjednički mandat Johna Fitzgeralda Kennedyja, stoga je ovaj rad podijeljen u pet poglavlja. U uvodnom dijelu definira se tema rada, njegov predmet i cilj. Postavljaju se znanstveno-istraživačka pitanja i hipoteze, definiraju se metode znanstvenog istraživanja i doprinos koji će rad imati u polju međunarodnih odnosa i diplomacije. Drugo je poglavlje posvećeno analizi hladnoratovskih okolnosti, kao kontekstu u kojem se odvija vanjska politika predsjednika Kennedyja, to jest prikazani su globalni politički odnosi koji su se stvorili neposredno nakon Drugog svjetskog rata. Prikazan je i politički put Johna F. Kennedyja do Bijele kuće, s posebnim osvrtom na vanjsku politiku. U trećem se dijelu analiziraju ključne krize koje su obilježile njegov mandat. Politička situacija na Kubi i američka intervencija u Zaljevu svinja koja je obilježila sam početak Kennedyjeva predsjedničkog mandata, politička situacija u Europi i Berlinska kriza 1961. godine te Kubanska raketna kriza 1962. godine. U četvrtom se dijelu analizira njegov utjecaj na američku i svjetsku politiku tijekom druge polovine 20. stoljeća. Na kraju rada je zaključak u kojem se potvrđuju ili opovrgavaju postavljene hipoteze.

Doprinos je ovog znanstveno-istraživačkog rada bolje razumijevanje iznimno važnog razdoblja, i za povijest međunarodnih odnosa i za suvremene međunarodne odnose i diplomaciju. Konkretni događaji, akteri i odluke obrađeni u radu imali su dalekosežne posljedice za međunarodne odnose, a njihovo je razumijevanje, kontekstualiziranje i proučavanje nužno za uspješno razumijevanje današnjih međunarodnih odnosa, uvjet bez kojeg se ne može prilikom pristupa znanstvenoj disciplini međunarodnih odnosa i diplomacije u teorijskom ili praktičnom smislu. U tom je smislu rad svojim znanstveno-istraživačkim pristupom ovoj temi doprinos znanosti međunarodnih odnosa i diplomacije te poziva na daljnje proučavanje i analiziranje ove teme.

1.2. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja ovog rada su:

Pitanje 1: Na koji je način hladni rat oblikovao vanjskopolitičke odluke predsjednika Johna Fitzgeralda Kennedyja?

Pitanje 2: Koje su najvažnije krize u mandatu predsjednika Johna Fitzgeralda Kennedyja?

Pitanje 3: Koji su elementi vanjske politike, s obzirom na bipolarnost međunarodnih odnosa, djelovali na promjene u međunarodnim odnosima?

Pitanje 4: Kakav je utjecaj politike Johna Fitzgeralda Kennedyja na američku politiku u drugoj polovini dvadesetog stoljeća?

1.3. Hipoteze

Hipoteze ovog znanstvenog istraživačkog rada su:

Hipoteza 1: Vanjskopolitičke koncepcije američkog predsjednika Johna Fitzgeralda Kennedyja (1961. – 1963.) temeljile su se na diplomatskim i vojnim inicijativama u Europi, jugoistočnoj Aziji, Latinskoj Americi i drugim regijama koje su u okolnostima hladnog rata proizvele snažne izazove u međunarodnim odnosima.

Hipoteza 2: Vanjskopolitičke koncepcije Johna Fitzgeralda Kennedyja promijenile su način vođenja američke vanjske politike.

1.4. Metode istraživanja

U izradi ovog diplomskog rada koristile su se znanstveno-istraživačka metoda analize, izvođenjem zaključaka iz raščlanjivanja složene cjeline na sastavne elemente te traženjem uzročno-posljedične veze. Koristio se i suprotni postupak, znanstveno-istraživačka metoda sinteze, udruživanjem razlučenih pojedinosti u jedinstvenu cjelinu. Koristile su se i međusobno suprotne znanstveno-istraživačke metode konkretizacije i apstrakcije kada je riječ o određivanju općih ili izdvajanju bitnih svojstava određenih elemenata. Na cijeli rad primjenjivat će se i znanstveno-istraživačka metoda specijalizacije budući da je tema rada jasno definirana na užu element promatranog slučaja. Neizostavna je za znanstveno-istraživački rad i metoda deskripcije radi preglednijeg i boljeg upoznavanja s materijom, a koristit će se i metoda komparacije, s obzirom na vremenski kontekst promatranog slučaja.

2. JOHN FITZGERALD KENNEDY I HLADNORATOVSKI KONTEKST MEĐUNARODNE POLITIKE

2.1. Hladni rat iz perspektive SAD-a

"Svijet je sada puno drugačiji. Jer čovjek u svojim smrtnim rukama ima moć ukinuti sve oblike ljudskog siromaštva i sve oblike ljudskog života.

Ali ipak, ista ona revolucionarna uvjerenja za koja su se borili naši preci još uvijek su sporna širom svijeta... "

- *John F. Kennedy*

Sjedinjene Američke Države su 6. kolovoza 1945. godine u završnom aktu Drugog svjetskog rata izvele nešto dotad neviđeno u prebogatoj ljudskoj povijesti ratovanja. Demonstrirale su vrhunac destruktivne moći znanosti i tehnologije toga doba. Samo je jedna bomba koju je nosio zrakoplov američke vojske *Enola Gay* bila dovoljna da se gotovo potpuno uništi japanski grad Hiroshima. Tri dana poslije, 9. kolovoza 1945., ista je sudbina zadesila još jedan japanski grad, Nagasaki. Procjenjuje se da je u tim bombardiranjima američke vojske, uz izravno odobrenje tadašnjeg predsjednika Harryja S. Trumana, izravno poginulo između sto i dvjesto tisuća ljudi. Njima je Drugi svjetski rat okončan, a svijet se upoznao s novim zastrašujućim elementima modernog ratovanja – atomskom bombom. Ti su događaji inspirirali i Erica Arthura Blaira, poznatijeg pod pseudonimom George Orwell, da napiše članak *You and the Atom Bomb*, objavljen u britanskom dnevnom listu *Tribune* 19. listopada 1945. godine. Orwell je u tom članku tematizirao utjecaj tog novog oružja, atomske bombe, na poslijeratni, ideološki podijeljen svijet, pozivajući se na misli američkog filozofa i političkog teoretičara Jamesa Burnhama i uspoređujući pojavu novih oblika oružja s građanskim revolucijama i promjenama političkih uređenja država tijekom povijesti. Znakovita je za razumijevanje vremenskog konteksta i prva rečenica članka koja glasi: „Uzimajući u obzir koliko je vjerojatno da ćemo u idućih pet godina svi biti razneseni u komadiće...“. Pokušavajući opisati stanje koje možemo očekivati u narednim godinama, Orwell je iskoristio, danas nam svima poznatu sintagmu, međutim, koja je tad bila prvi put iskorištena u ovakvom povijesno-političkom kontekstu – hladni rat. (Orwell, 1945.)

Enciklopedija *Britannica* hladni rat definira kao otvoreno, ali i ograničeno rivalstvo koje se razvilo nakon Drugog svjetskog rata između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza i njihovih saveznika, koje se odvijalo na političkom, ekonomskom i propagandnom frontu. (Britannica, 2021.) Međutim, težinu definiranja i vremenskog određenja ovog političkog razdoblja možda najbolje dokazuje to da je gotovo nemoguće pronaći istovjetnu ili općeprihvaćenu definiciju analizirajući znanstvene pristupe brojnih autora ovoj temi. Također, različite su i interpretacije geneze ovog događaja te uzročno-posljedično povezivanje nastanka s nekim drugim povijesnim događajem. S druge strane, Hrvatska enciklopedija definira ga kao razdoblje međunarodnih odnosa od kraja 1940-ih do početka 1990-ih, obilježeno međusobnim suprotstavljanjem i nadmetanjem SAD-a i SSSR-a te njihovih saveznika u globalnim geopolitičkim, gospodarskim i drugim odnosima koji je učvršćen bipolarnom strukturom međunarodnih odnosa (Istok – Zapad), nastalom nakon Drugog svjetskog rata. (Hrvatska enciklopedija, 2021.) Norveški povjesničar Odd Arne Westad u svojoj knjizi „Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet“ jednostavno ga definira kao „razdoblje od otprilike 1945. do 1991., u kojem je globalno sukobljavanje Sjedinjenih Država i Sovjetskog Saveza dominiralo međunarodnim odnosima.“ (Westad; 2009.) Hladni rat svakako predstavlja političko kompleksan pojam kojem teško sa sigurnošću možemo odrediti početak i kraj, stvarne uzroke, jasnu definiciju, ciljeve sudionika i načine na koje su ti ciljevi htjeli biti ostvareni. Čak i bipolarnost, kao nedvojbeno osnovnu karakteristiku međunarodnih odnosa u drugoj polovini dvadesetog stoljeća, ne možemo jasno atribuirati hladnom ratu. John Lewis Gaddis, američki povjesničar sa sveučilišta Yale, navodi kako se hladni rat odvijao na različitim razinama i na različite načine na više mjesta i tijekom dugačkog razdoblja i svaki pokušaj da se njegova povijest reducira ekskluzivno na uloge velikih sila, velikih snaga ili velikih vođa, nije pravedan. Svaki pokušaj da ga se sažme u jedan kronološki narativ samo bi izazvao nered. (Gaddis, 2006.) Daljnjoj analizi ovog razdoblja pristupit ćemo etimološki analizirajući sam pojam, međutim, ne zašto se zove hladni, već zašto se zove rat. Tradicionalno shvaćanje rata definira ga kao borbu koja se vodi među državama s namjerom ratovanja, ratno stanje započinjalo je ili formalnom objavom rata ili stvarnim započinjanjem neprijateljstava povedenih u namjeri ratovanja. Ovi subjektivni kriteriji procjene ratnog stanja, objava ili namjera ratovanja (*animus belligerendi*), izgubili su na važnosti usvajanjem „Ženevskih konvencija“ iz 1949. godine kojom su se kriteriji za utvrđivanje postojanja oružanog sukoba objektivizirali te se svaki sukob koji dovede i do uporabe oružanih snaga među državama potpisnicama Konvencije smatra oružanim sukobom. Objava rata se i izbjegavala nakon Drugog svjetskog rata kako bi se izbjegla krivica za započinjanje rata. Prekidanje svih mirnodopskih odnosa, ali i prekidi diplomatskih odnosa,

također su neke od posljedica izbijanja rata. Iako se u međunarodnom pravu, međunarodnim ugovorima i literaturi izraz rat zamjenjuje izrazom međunarodni oružani sukob, ta dva pojma ne smijemo poistovjetiti jer postoje određena običajna međunarodnopravna pravila koja su se razvila unutar ratnog prava i koja nisu primjenjiva na ostale vrste oružanog sukoba (Andrassy, 2006) Rat je, dakle, širi pojam od međunarodnog oružanog sukoba. Ono što je za hladni rat specifično jest da izravnog oružanog sukoba, barem među glavnim akterima, često i jedinama spomenutima u narativu hladnog rata, nije bilo. Nije bilo niti službene objave rata, a niti prekida diplomatskih ili drugih političkih odnosa. Može se zaključiti da hladni rat nije rat u tradicionalnome međunarodnopravnom shvaćanju pojma rata. Prvi dio ove oksimoronske konstrukcije, riječ „hladni“, zapravo to i potvrđuje i razdvaja ovaj pojam od ostalih ratova u ljudskoj povijesti. Jedinstvena politička situacija, s obzirom na duljinu trajanja, razinu odnosa, uloge u sukobu, a na koncu i s obzirom na samu narav odnosa. Riječi kojima je George Orwell završio spomenuti članak možda i najbolje opisuju stanje koje je obilježavalo svjetske odnose narednih gotovo pola stoljeća – mir koji nije mir. (Orwell, 1945.)

Do hladnog rata dovele su vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država i vanjska politika Sovjetskog Saveza u interakciji s kaotičnim i fluidnim stanjem u međunarodnim odnosima nakon Drugog svjetskog rata, kada su ubrzane temeljne promjene u globalnoj raspodjeli moći, tehnologiji naoružanja, ravnoteži političkih snaga unutar i između država, u međunarodnom gospodarstvu te u odnosima između industrijskih zemalja i zemalja Trećeg svijeta (Painter, 2002) Pojam Treći svijet, u kontekstu bipolarne podjele u međunarodnim odnosima, javlja se nakon Bandunške konferencije 1955. godine, kada su se okupili afrički i azijski državnici u prvom postkolonijalnom sastanku na vrhu. Podrazumijevao je narod na globalnoj razini, većinu koju je kolonijalna vlada pretvorila u roblje, ali koja se sad počela uspinjati prema vrhu ljestvice utjecajnosti. (Westad, 2006.) Zemlje trećeg svijeta imale su važnu ulogu u hladnom ratu i iz vlastite perspektive pozicioniranja na globalnoj mapi svijeta, ali i iz perspektive dviju vodećih svjetskih sila u smislu širenja svojih ideologija ili utjecaja u geopolitičkom smislu. Upravo je hladni rat predstavljao opravdanje za širenje američke moći i utjecaja širom svijeta, što je Sjedinjenim Američkim Državama omogućilo da konačno, u globalnom smislu, preuzmu i zadrže ulogu vodeće sile. S druge strane, nakon pobjede u Drugom svjetskom ratu, hladni je rat Sovjetski Savez koristio kao opravdanje represivnosti svojeg unutarnjeg uređenja, u obliku jedne od najstrašnijih diktatura, sustavno kršeći ljudska prava svojih građana i uvelike ograničavajući sve vrste sloboda, budući da je legitimitet nedemokratskog političkog uređenja i Komunističke partije na vlasti počivao i na stalnom vanjskom neprijatelju u obliku suprotstavljene strane ovog bipolarnog političkog sukoba. Utjecaj na unutarnju politiku

primjećuje se i s druge strane, gdje je narativ o opasnosti komunizma bilo gotovo svakodnevna pojava, koji se širio gotovo na sav spektar ideologija unutar ideje socijalizma, a čiji se utjecaj osjeti i do današnjeg dana u gotovo svim područjima američkog života. „Hladni rat oblikovao je vanjsku politiku Sjedinjenih Država i Sovjetskog Saveza te imao snažan utjecaj na njihova društva, političke, gospodarske i vojne ustanove.“ (Painter, 2002) Također, izazvana je i podijeljenost u Europi, koja je svoj vrhunac, simbolički i stvarno, dosegla upravo za mandata predsjednika Kennedyja podizanjem Berlinskog zida.

Iako nije došlo do izravnog rata ili međunarodnog oružanog sukoba između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, hladni rat obilježili su sukobi drugog tipa u obliku posredničkih ratova (*engl. Proxy wars*) u kojima se svoje ciljeve nastoji ostvariti preko drugih aktera. U nizu sukoba koji su se odvijali za vrijeme trajanja hladnog rata, u kojima su vodeće svjetske sile imale svoje interese, svojim obujmom i utjecajem na globalne političke odnose ističu se Korejski rat vođen početkom 50-ih godina, Vijetnamski rat, odnosno Drugi indokineski rat koji je gotovo obilježio tri desetljeća svjetske politike i Sovjetsko-afganistanski rat od 1979. do 1989. godine. Međutim, tu je još niz građanskih ratova, ratova, kriza i ustanaka te je za države i narode koji su sudjelovali u tim sukobima razdoblje hladnog rata bilo sve samo ne hladno. Dakle, promatrajući hladni rat iz perspektive u kojoj on nije samo bipolarni sukob vodećih svjetskih sila, sukob dviju ideologija, kapitalizma i komunizma, već sukob u kojem su pojmovi razine, načina i sudionika znatno širi, možemo razdoblje hladnog rata smatrati ratom i u tradicionalnom, međunarodnopravnom shvaćanju tog pojma.

Analizirajući hladni rat s geopolitičkog aspekta, primjećujemo možda nikad jasniju i jednostavniju geopolitičku podjelu, istok i zapad, komunizam i kapitalizam, dvije hemisfere čiji se politički i ideološki sukob u geografskom prostoru može odvojiti jednom vertikalnom linijom. Naravno, uzimajući u obzir pojednostavljeni, bipolarni prikaz. Međutim, kada proširimo sliku i na ostale sudionike, razine i odnose, do izražaja dolazi geopolitička teorija *Rimlanda*, američkog profesora međunarodnih odnosa sa sveučilišta Yale Nicholasa Johna Spykmana, jedna od najvažnijih geopolitičkih teorija. Spykman je geopolitičku mapu svijeta podijelio na tri dijela, preuzimajući i kritizirajući geopolitičke misli britanskog teoretičara Halforda Johna Mackinder. *Heartland*, središnji dio euroazijske ploče, *Rimland*, obalno područje, obruč koji od Europe do sjeveroistoka Azije zatvara *Heartland* te *Offshore islands and Continents*, koji predstavlja ostatak svijeta. U teorijskom geopolitičkom pristupu hladnom ratu *Heartland* i *Rimland* su posebno zanimljivi. Naime, teorijski prikaz *Heartlanda* u praksi gotovo u potpunosti odgovara teritoriju koji je za vrijeme hladnog rata zauzimao Sovjetski Savez sa svojim saveznicima. Međutim, posebnu važnost Spykmanove teorije i njegova

shvaćanja geopolitičkih odnosa daje njegov koncept *Rimlanda* i prognoze njegove važnosti za globalne političke odnose. Ta važnost koju je dodijelio upravo *Rimlandu* vidljiva je iz njegova citata, koji se često koristi i kao simplificirana verzija cijele teorije: „Tko kontrolira *Rimland* vlada Euroazijom, tko vlada Euroazijom kontrolira sudbinu svijeta.“ (Spykman, 1944.) Upravo se većina svih sukoba koji su se odvijali za vrijeme hladnog rata, posredničkih ratova u kojima se dvije najveće svjetske sile imale svoj interes u konačnom cilju dominacije u globalnim odnosima, može locirati na različitim predjelima geografskog područja koje je Spykman objedinio nazivom *Rimland*.

Blokovska politika hladnog rata iznjedrila je i stvaranje dvaju političko-vojnih saveza koji su imali važnu ulogu i u samom tijeku hladnog rata i u jačanju povezanosti država istog ideološkog identiteta. Upravo su ti savezi znatno doprinijeli političkoj polarizaciji svijeta. Organizacija sjevernoatlantskog sporazuma (*engl. North Atlantic Treaty Organisation*), poznatija pod akronimom NATO, osnovana je 1949. godine u Washingtonu kada je dvanaest država, Belgija, Danska, Francuska, Island, Italija, Kanada, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugal, Sjedinjene Američke Države i Ujedinjena Kraljevina, ušlo u ovu vojno-sigurnosnu suradnju. Sjevernoatlantski savez nastavio je primati nove članice i širiti svoj utjecaj za cijelo vrijeme trajanja hladnog rata, a čini to i danas. Međutim, kada je Savezna Republika Njemačka, zapadni dio podijeljene poražene strane Drugog svjetskog rata, pristupila NATO savezu 1955. godine, bio je to izravan povod za osnivanje vojno-političkog saveza suprotnog ideološkog predznaka. Europske komunističke države, Albanija, Bugarska, Čehoslovačka, DR Njemačka, Mađarska, Poljska i Rumunjska, predvođene Sovjetskim Savezom potpisale su 1955. godine u Varšavi Ugovor o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći, iz kojeg je proizišao Varšavski pakt. Savezi su u svojoj naravi bili organizacijski i strukturno slični, zajednička obrana u slučaju napada, stalna suradnja i ostale političke veze, međutim, u uspjehu te suradnje i u konačnici važnosti za međunarodne odnose, danas razlika je očita. Potonji je dijelio sudbinu poražene ideologije hladnog rata, raspadom političkih uređenja država članica i sam savez postao je, u kontekstu današnjih međunarodnih odnosa, a nakon službenog ukidanja 1991. godine, samo predmet izučavanja povjesničara, dok je Sjevernoatlantski savez i danas jedan od ključnih subjekata međunarodnih odnosa.

Kakva je američka perspektiva hladnog rata, odnosno međunarodnih odnosa u svijetu nakon završetka Drugog svjetskog rata? Ili kako američki povjesničar John Lewis Gaddis postavlja pitanje, što su Amerikanci htjeli nakon rata? Neupitno je da su htjeli sigurnost, ali za razliku od Sovjeta, bili su puno manje sigurni što moraju učiniti da bi to ostvarili. Razlog je za to bila

dilema koju im je nametnuo Drugi svjetski rat. Više nisu mogli služiti kao primjer za ostatak svijeta dok su od tog svijeta odvojeni. Nove političke okolnosti promijenile su i činjenicu da se ne moraju brinuti zbog vlastite sigurnosti na račun iznimne geopolitičke pozicije, oceanima odvojene od ostatka svijeta. Sjedinjene Američke Države tražile su svoj globalni utjecaj preko svojih ideja, definiranim još u svojoj Deklaraciji o nezavisnosti. One služe kao primjer, a na ostatku svijeta je da odluči pod kojim okolnostima će ih prihvatiti. (Gaddis, 2006.) Politički odnosi koji su se tada stvorili na svjetskoj razini zahtijevali su čvrsto formuliranje vanjskopolitičkih doktrina, to jest sustav načela kojim je vanjska politika bila vođena. „U skladu s tradicijama američke politike, doktrine su se razvile najprije u zapadnoj alijansi, koja je postavila tezu o opasnosti provođenja promjena koje idu na štetu kapitalizma kao društvenog političkog i ekonomskog sustava.“ (Vukadinović, 1983.) Trumanova doktrina označavala je početak snažnog antikomunističkog djelovanja Sjedinjenih Američkih Država. Truman ju je službeno objavio 1947. godine i upravo se taj trenutak često označava kao početak hladnog rata. Tada je i najavljena vojna i financijska pomoć Grčkoj i Turskoj, što je Truman obrazložio pred Kongresom SAD-a riječima: „Vjerujem da politika Sjedinjenih Država mora podržavati slobodne narode koji se opiru pokušaju podčinjavanja od strane naoružanih manjina ili vanjskih pritisaka. Vjerujem da slobodnim narodima moramo pomoći da sami razrade svoje sudbine. Vjerujem da bi naša pomoć trebala biti prvenstveno kroz ekonomsku i financijsku pomoć koja je ključna za ekonomsku stabilnost i uredne političke procese.“ (*The Avalon Project*, 2021.) Trumanova je doktrina po svojem sadržaju bila najbliža Monroevoj doktrini te je prenosila te tradicionalne američke političke ciljeve na novo europsko tlo i baš kao što je ona u 19. stoljeću održavala ravnotežu između Starog i Novog svijeta, tako je i cilj Trumanove doktrine bio održavati političku ravnotežu između Istoka i Zapada. Tadašnju je američku vanjsku politiku obilježavala geopolitička strategija vanjske politike s ciljem zadržavanja širenja komunizma – *containment*. Njen je idejni začetnik bio američki diplomat George F. Kennan. Takav je teoretski vanjskopolitički koncept bio blisko povezan s djelovanjem Trumanove administracije, koja je polazila od istih postavki i tako je došlo do kombinacije praktičnog djelovanja i teoretskog analiziranja. To je rezultiralo stvaranjem jasno definirane vanjskopolitičke doktrine koja je trebala služiti kao snažna i dugotrajna osnova američke vanjske politike. (Vukadinović, 1983.)

2.2. John Fitzgerald Kennedy i vanjska politika SAD-a: između diplomacije i intervencionizma

*„Danas ne promatramo pobjedu stranke, već proslavu slobode,
koja simbolizira kraj kao i početak,
koja znači obnovu kao i promjenu.“*

- John F. Kennedy

Sjedinjene Američke države, u usporedbi s europskim državama ili svojim najvećim rivalima hladnog rata, nemaju dugu povijest. U vrijeme kada je John F. Kennedy izabran za predsjednika, nije prošlo ni dvjesto godina od deklariranja američke nezavisnosti od britanske krune 4. srpnja 1776. godine. Dio su Novog svijeta i razumljivo je da su kulturno, povijesno i gotovo u svakom drugom smislu inferiornije tradicije. Međutim, u nečemu ipak i što se tiče tradicije i dugotrajnosti prednjače, i to, iz perspektive međunarodnih odnosa i diplomacije možda i najvažnije, političko-pravne tradicije. Najdugovječniji ustav na svijetu, koji je i danas u uporabi, upravo je onaj Sjedinjenih Američkih Država donesen završetkom ustavne konvencije održane 1787. godine u Philadelphiji. John F. Kennedy, ali i njegovi prethodnici i nasljednici, na svojoj inauguraciji kada su preuzimali dužnost predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, nisu prisegnuli da će štititi Sjedinjene Američke Države. Prisegnuli su da će čuvati, štititi i braniti Ustav Sjedinjenih Država. I ta njihova prisega definirana je ustavom, člankom 2., kojim se i određuje da se izvršna vlast povjerava predsjedniku, propisana je i prisega koju mora izgovoriti prije preuzimanja dužnosti: *„I do solemnly swear (or affirm) that I will faithfully execute the Office of President of the United States, and will to the best of my Ability, preserve, protect and defend the Constitution of the United States.“* U prijevodu: „Svečano prisežem (ili potvrđujem) da ću vjerno izvršavati dužnost predsjednika Sjedinjenih Država i, najbolje što mogu, čuvati, štititi i braniti Ustav Sjedinjenih Država“. (Archives, 2021.) John F. Kennedy ove riječi izgovorio je 20. siječnja 1961. godine, dodajući i riječi „tako mi Bog pomogao“, držeći desnu ruku u zraku, a lijevu na Bibliji i sve ponavljajući za

predsjednikom Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država Earlom Warrenom, koji je prvi i čestitao novoizabranom predsjedniku. Upravo je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država, interpretacijom ustavnih odredbi, svojim odlukama i njihovim tumačenjima, jedan od temelja dugotrajnosti ustava budući da ga time prilagođuje promjenjivim socio-ekonomskim i civilizacijskim prilikama te prilagođava utvrđena ustavna načela zahtjevima društvenog i demokratskog razvitka. Drugo su važno obilježje američkog zakonodavstva, kojemu možemo zahvaliti dugotrajnost ustava, ustavni amandmani, kojih je dosad prihvaćeno dvadeset i sedam, među kojima posljednji 1992. godine, kojima se također utjecalo na održavanje i primjenjivost ustava tijekom cijele povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Ustav SAD-a, temeljni i najviši pravni akt, karakterizira kratkoća. Sadrži samo sedam članaka, ali karakterizira ga i aktualnost, nevjerojatna jasnoća i jezgrovitost koja, iako je napisan prije više od dva stoljeća, i danas odgovara gotovo svim standardima modernog zakonodavstva i navedenim metodama prilagodbe omogućuje političko uređenje Sjedinjenih Američkih Država.

Ustav, u svojoj preambuli, počinje riječima: „Mi, građani Sjedinjenih Država, kako bismo stvorili savršeni savez, uspostavili pravdu, ostvarili mir u zemlji, osigurali zajedničku obranu, unaprijedili opću dobrobit i očuvali blagoslov slobode za sebe i svoje potomstvo, određujemo i uspostavljamo ovaj Ustav za Sjedinjene Države Amerike.“ Svojim prvim člankom određuje da se sve zakonodavne ovlasti povjeravaju Kongresu Sjedinjenih Država, koji će činiti Senat i Dom zastupnika, dok se drugim člankom Ustava određuje da se izvršna vlast povjerava predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država, koji će dužnost obnašati tijekom razdoblja od četiri godine, zajedno s potpredsjednikom izabranim za isto razdoblje. Ustav je postavio temelje ustavnog ustroja, sustava predsjedničke vlade kao prvi oblik ustavne republikanske vlade u svijetu. Osnovne su značajke takvog ustavnog modela ustroja vlasti, koji još nazivamo i predsjednički sustav, da se predsjedniku Ustavom povjerava cjelokupna izvršna vlast, vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga, položaj državnog poglavara te vođenje vanjske politike. Predsjednik je nedvojbeno najistaknutija politička pozicija u cjelokupnom ustroju Sjedinjenih Američkih Država, a neupitan je i njegov izborni legitimitet budući da se za predsjednika glasuje na području čitave zemlje.

Predsjedničke ustavne ovlasti i dužnosti su:

1. Izvršna vlast savezne vlade povjerava se predsjedniku.

2. Predsjednik ima ovlasti imenovati veleposlanike, članove Kabineta, suce Vrhovnoga suda i suce nižih saveznih sudova, prema savjetu i suglasnosti Senata.
3. Predsjednik Kongresu može preporučiti one zakonske mjere koje smatra prikladnima, uz suglasnost dvije trećine obaju domova te ima pravo veta na prijedlog zakona Kongresa.
4. Predsjednik ima ovlast zaključivati međunarodne ugovore sa stranim državama, pod uvjetom da to odobre dvije trećine članova Senata.
5. Predsjednik je vrhovni zapovjednik oružanih snaga Sjedinjenih Država.
6. Predsjednik može tražiti pismeno mišljenje čelnog dužnosnika svakog odjela izvršne vlasti.
7. Predsjednik ima ovlasti odgađati izvršenja kazni i davati pomilovanja za kaznena djela protiv Sjedinjenih Američkih Država, osim u slučaju optužbe javnih dužnosnika. Predsjednik, kao i svaki drugi dužnosnik, može biti uklonjen s dužnosti na temelju članaka optužbe javnih dužnosnika koje će izglasati Predstavnički dom i procesa koji će nakon toga uslijediti u Senatu, zbog izdaje, podmićivanja ili drugih teških zločina ili kažnjivih djela. (Bowles, 2003.)

Također, tu je i institut ulaganja predsjedničkog veta na zakonska rješenja Kongresa, koji se može staviti izvan snage samo ako dvotrećinska većina u oba doma Kongresa formalno potvrdi te prijedloge. Predsjednik svojim potpisom izričito potvrđuje svoju suglasnost svakom zakonu koji usvoji Kongres, a ako se pisano usprotivi zakonskom prijedlogu, izglasanom zakonu u Kongresu, taj zakon ne može stupiti na snagu. Rok za ulaganje veta je deset dana, ne računajući nedjelje i blagdane. Odogodi li se Kongres unutar tog roka, kao adresat veta Kongres nije više dostižan, veto stupa na snagu, prihvaća se i bez pisanog odbijanja (engl. *pocket veto*).

John F. Kennedy izabran je na predsjedničku funkciju na izborima održanima 8. studenoga 1960. godine. Kao kandidat Demokratske stranke pobijedio je kandidata Republikanaca, bivšeg potpredsjednika za vrijeme predsjednika Eisenhowera, Richarda Nixona i postao 35. predsjednik u povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Iako je bio 35. predsjednik u 44. administraciji, u mnogim je stvarima bio prvi. Prvi je predsjednik rođen u dvadesetom stoljeću, rođen je 29. svibnja 1917. u Brooklineu, nedaleko od Bostona u saveznoj državi Massachusetts. Na dan svoje inauguracije imao je 43 godine i 236 dana, što ga čini najmlađim predsjednikom ikad izabranim u Sjedinjenim Američkim Državama. Njegova je mladost bila dodatno

naglašena činjenicom da je predsjednički Ured preuzeo od, do tog trenutka američke predsjedničke povijesti, najstarijeg predsjednika u odlasku, Dwighta Eisenhowera. I iz perspektive vanjske politike i međunarodnih odnosa njegova je dob odskakala od dobi ostalih aktera na globalnoj političkoj sceni. Nikita Hruščov i Harold Macmillan imali su šezdeset i šest godina, Konrad Adenauer osamdeset i pet, Charles de Gaulle sedamdeset, Jawaharlal Nehru sedamdeset i jednu, David Ben Gurion sedamdeset i četiri, a papa Ivan XXIII. osamdeset. (Graubard, 2010.) Međutim, bez obzira na godine, u trenutku preuzimanja izvršne vlasti već je imao dugogodišnje iskustvo u zakonodavnoj vlasti Sjedinjenih Američkih Država, i to u oba doma američkog Kongresa. Upravo je u Massachusettsu izabran u Zastupnički dom Kongresa SAD-a, u kojem je bio od 1947. do 1953. godine, a kao predstavnik Massachusettsa izabran je i u američki Senat, u kojem je bio od 1953. do 1960. godine, kada je istaknuo svoju kandidaturu za predsjedničku funkciju. (Kane, 1974.) U jednom intervjuu, održanom 1947. godine, Kennedy je, osvrćući se na svoje političke korijene, u šali izjavio: „Kod nas u Bostonu ima jedna izreka, vjera dolazi iz Rima, a politika odavde“ (Posner, 1998.) Međutim, više od činjenice da dolazi iz grada sa sjeveroistoka SAD-a, u američkom političkom životu obilježilo ga je ono što možemo pronaći u prvom dijelu te izjave, njegova vjeroispovijest. John F. Kennedy prvi je američki predsjednik koji je bio rimokatolik, a sve do izbora Joea Bidena 2020. godine, bio je i jedini. Međutim, Kennedy je često u svojim javnim nastupima naglašavao distinkciju javnog i privatnog života, kao na primjer u predizbornom skupu iz rujna 1960. godine: „Ja nisam katolički predsjednički kandidat, nego kandidat demokratske stranke koji je slučajno katolik. Ja u javnosti ne zagovaram svoju crkvu niti ona mene.“ Ili u jednom od ranijih javnih nastupa: “Može nekome vjera u privatnom životu biti vrlo važna, ali za obnašatelje visokih funkcija u Uredu ništa ne smije biti iznad poštovanja prisege i Ustava u svim njegovim dijelovima – uključujući njegov uvodni dio kao i onaj o striktnom odvajanju Crkve od države.“ (Posner, 1998.) Također, jasno je istaknuo da će odstupiti ako dođe do konflikta između njegove savjesti i odgovornosti predsjednika, ali i da je siguran kako do takvog konflikta neće doći. (Longford, 1976.) Kennedy i nije bio pretjerano religiozan, njegova je vjeroispovijest, zapravo, dio kulturnog i povijesnog naslijeđa koje su njegovi preci donijeli iz Irske. S druge strane, ti obiteljski odnosi, povezanost i podrška, ponajprije u vidu političkog pokroviteljstva njegova oca, bili su iznimno važni za razvoj njegove političke karijere. Njegov otac, Joseph Patrick Kennedy, američki je biznismen koji se, među ostalim, obogatio trgovinom na burzi i investiranjem. Nije pripadao elitnom protestantskom društvu Bostona, već se vlastitom inteligencijom i snalažljivošću izborio da pedesetih godina ima status jedne od najbogatijih osoba u Americi. Magazin Fortune procijenio je njegovo bogatstvo 1957. godine na između

200 i 400 milijuna dolara. Bio je stručnjak u izvlačenju dobiti iz naglog rasta tržišta dionica dvadesetih godina, ali je i na vrijeme prepoznao kada se iz njega povući te svoje financije usmjeriti u vrijednosne papire i novu filmsku industriju. Također, imao je i zapaženu političku karijeru, koju može zahvaliti izdašnoj financijskoj potpori koju je pružao predsjedničkoj kampanji Franklina Roosevelta 1932. Njegovu je političku karijeru obilježilo nekoliko kontroverzi, a u njoj se od istaknutijih funkcija ističe mjesto veleposlanika Sjedinjenih Američkih Država u Ujedinjenoj Kraljevini od 1938. do 1940. godine. Iskustvo, poznanstva i, naravno, novac Josepha Kennedyja svakako su pomogli u etabliranju Johna F. Kennedyja na američkoj političkoj sceni. Međutim, i prije političke karijere John je bio poznat američkoj i svjetskoj javnosti. Politički interes pokazivao je još za vrijeme studija na jednom od najcjeljenijih američkih sveučilišta Harvard, gdje je *cum laude* diplomirao 1940. godine specijalizirajući se za međunarodne odnose. Za vrijeme studija napisao je rad koji je tematizirao britanske reakcije na događaje u Europi uoči Drugog svjetskog rata. Rad je poslije i objavljen pod nazivom *Why England slept* odnosno „Zašto je Engleska spavala“. Knjiga se vrlo se dobro prodavala, ukupno je u Sjedinjenim Američkim Državama i Ujedinjenoj Kraljevini prodano oko osamdeset tisuća primjeraka, ali najveći je uspjeh njegove literarne karijere došao nešto poslije. Dok se 1956. godine u bolnici oporavljao od operacije kralježnice, napisao je knjigu „Profili hrabrosti“ (*Profiles in Courage*) u kojoj je tematizirao ključne odluke u političkom životu određenih američkih političara. (Kennedy, 1987.) Operacije i bolovi nisu bili novost u njegovu privatnom životu, izvjesno vrijeme proveo je bolestan, patio je od bolova u leđima i drugih oboljenja koja nikad nisu primjereno dijagnosticirana niti objelodanjena. Godinu dana poslije, 1957. godine, za tu je knjigu nagrađen Pulitzerovom nagradom. (Kane, 1974.) U međuvremenu, tj. u razdoblju između objavljivanja dvaju spomenutih djela, a prije početka političke karijere, John F. Kennedy aktivno je sudjelovao u Drugom svjetskom ratu. U rujnu 1941. godine priključio se američkoj mornarici, a 25. travnja 1943. preuzeo je zapovjedništvo torpednim brodom PT-109 sa 17 članova posade. Brod je u kolovozu iste godine potopila japanska vojska u blizini Solomonskih otoka, a Kennedyja je za spašavanje života trojice američkih vojnika odlikovala američka mornarica.

Dakle, bilo da se gleda kroz njegovo obrazovanje, užu specijalizaciju, njegov književni rad, aktivnosti u koje je bio uključen, aktivno ili pasivno, promatrajući rad svog oca, pa čak i političku karijeru koju je stvorio prije kandidiranja za funkciju predsjednika, način na koji on percipira politiku kao djelatnost, jasno je da su vanjska politika i međunarodni odnosi općenito primarno polje njegova zanimanja. S tom pretpostavkom, i međunarodni odnosi, krize i izazovi

s kojima su se Sjedinjene Američke Države suočile za vrijeme njegova predsjedničkog mandata i politička situacija u svijetu koja je poslužila kao okvir njegova vanjskopolitičkog djelovanja, dobivaju dodatnu notu koju je nemoguće izostaviti u analiziranju njegovih političkih odluka i dopunjuju kontekst međunarodnih odnosa toga doba. Harvardski alumnus, heroj Drugog svjetskog rata, nagrađivani autor, član Kongresa, 2. siječnja ističe svoju kandidaturu za kandidata Demokratske stranke na predstojećim predsjedničkim izborima. Uz njega su za nominaciju Demokratske stranke konkurirali senator iz Teksasa Lyndon Baines Johnson, senator iz Missourija William Stuart Symington, bivši guverner Illinoisa Adlai Ewing Stevenson, guverner New Jerseyja Robert Bauble Meyner, senator iz Minnesote Hubert Horatio Humphrey, senator iz Floride George Armistead Smathers, guverner Missisipija Ross Barnett, guverner Iowe Herschel Gellel Loveless, guverner Kalifornije Edmund Gerald Brown, guverner Arkansasa Orval Eugene Faubus, i guverner Washingtona Albert Dean Rosellini. (Kane, 1974.) Međutim, početkom 1960. godine, kako navodi Lord Longford, u teoriji su samo petorica kandidata imali šanse da postanu predsjednički kandidati demokratske stranke. Humphrey, Symington, Johnson, Stevenson i Kennedy. (Longford, 1976.) Dvije su značajke izdvajale Kennedyja od ostalih kandidata, u smislu predstavljanja potencijalnih problema pri realizaciji kandidature već u unutarstranačkim izborima. Prva je njegova vjeroispovijest, a druga je relativna mladost koja je sugerirala nedovoljno iskustvo za najvažniju američku političku poziciju. Mnogi su ugledni američki političari, među kojima je i bivši američki predsjednik Harry S. Truman, smatrali da bi bilo prikladnije da se Kennedy, s obzirom na sve okolnosti, najprije kandidira kao podrška nekom drugom demokratskom kandidatu kao potpredsjednički kandidat. Njegovi su unutarstranački protukandidati koristili upravo taj narativ mladosti i neiskustva u borbi za nominaciju Demokratske stranke.

Odluka o nominaciji donesena je na 33. Demokratskoj nacionalnoj konvenciji održanoj od 11. do 15. srpnja 1960. godine u Los Angelesu. Od ukupnog 1521 glasa, John F. Kennedy osvojio je 806 i time u prvom krugu osvojio nominaciju. Od ostalih spomenutih kandidata, samo je Lyndon B. Johnson osvojio više od sto glasova, ali svejedno gotovo upola manje od Kennedyja. Lyndona B. Johnsona Kennedy je i odabrao da se zajedno s njim kandidira za funkciju potpredsjednika i zbog renomea unutar Demokratske stranke, ali i zbog utjecaja koji je imao među demokratskim biračima s juga Sjedinjenih Američkih Država. Poznati je američki književnik Norman Mailer o toj Demokratskoj konvenciji, u kontekstu uloge Johna F. Kennedyja, pisao u eseju znakovita naslova „Superman dolazi u supermarket“, što može poslužiti kao ilustracija percepcije Kennedyja barem u dijelu američke javnosti. Prihvativši

nominaciju, Kennedy je održao jedan od poznatijih govora svoje političke karijere koji je obilježio pojam *New Frontier* (Nova granica) u kontekstu novih izazova koji očekuju Sjedinjene Američke Države, ali i cijeli svijet u desetljeću koje je pred njima. Nove granice prilika, opasnosti, nada, izazova i prijetnje. „Ali kažem vam da je Nova granica ovdje, tražili mi to ili ne. Iza te granice nalaze se neistražena područja znanosti i svemira, neriješeni problemi mira i rata, neosvojeni džepovi neznanja i predrasuda, neodgovorena pitanja siromaštva i viška. Bilo bi lakše povući se s te granice, zagledati se u sigurnu osrednjost prošlosti, biti uljuljkan dobrim namjerama i visokom retorikom – a oni koji više vole taj smjer ne bi trebali glasati za mene, bez obzira na stranku.“ (JFK Library, 2021.) Svijet se mijenja, dolazi nova era i potrebni su novi načini, nova generacija, čiji je on predstavnik i koju on poziva na djelovanje u, kako ju on označava, ovoj prekretnici u povijesti. Međunarodni odnosi i ovdje su dominantan predmet njegova interesa, vanjskopolitički planovi njegove buduće administracije, odnosi ideologija, država i pojedinaca kao njihovih utjelovljenja u tadašnjem trenutku u povijesti. Iako je i unutarnji ustroj države, unutarnji problemi i izazovi na svim poljima unutardržavnog djelovanja, važan dio ovlasti institucije predsjednika kao nositelja izvršne vlasti, bilo da se radi o ljudskim pravima, ustrojstvu državnih institucija ili nekom drugom pitanju, koji se također može primijetiti u predizornoj retorici Johna F. Kennedyja i njegovu političkom angažmanu, dojam je da su i te odrednice politike također iznimno važne za vanjsku politiku, političku sliku države, poruku koja se šalje u svijet, dokaz da se ideali za koje se bori u ideološki podijeljenom svijetu, žive i ostvaruju i unutar vlastitih granica. Može se primijetiti kako njegov narativ nije država ili Sjedinjene Američke Države, već cijeli svijet, čovječanstvo je to koje traži njihovu odlučnost i djelovanje. Promatrajući politiku unutar tog konteksta, iz kuta gledanja u kojem se spomenuti pojmovi označavaju kao adresati političkog djelovanja, kada se i iznimno važna unutarnja politika promatra s međunarodnog aspekta, jasno je da su vanjskopolitički ciljevi najvažniji ciljevi politike predsjednika Kennedyja, a globalni politički odnosi su ti koji određuju uspjeh ili neuspjeh te politike i odluka koje ju čine. „Dajte mi svoju pomoć, ruku, glas. Sjetite se sa mnom riječi Izaije: 'Oni koji čekaju Gospodina, obnovit će svoju snagu; uzdignut će se s krilima poput orlova; trčat će i neće se umoriti.' Dok se suočavamo s nadolazećim izazovom, i mi ćemo čekati Gospodina i tražiti da nam obnovi snagu. Tada ćemo biti jednaki na testu. Tada se nećemo umoriti. I tada ćemo prevladati.“ (JFK Library, 2021.)

John F. Kennedy svoj je put prema Bijeloj kući nastavio, dakle, kao nominirani kandidat Demokratske stranke i s bivšim protivnikom na unutarstranačkim izborima Lyndonom B. Johnsonom kao kandidatom za potpredsjednika. U političkom sustavu Sjedinjenih Američkih

Država, koji u praksi karakterizira dvostranačje, druga, Republikanska stranka, za predsjednika je kandidirala Richarda Nixona, čovjeka koji je već dva mandata izravno upoznat s radom Bijele kuće, budući da je prethodnih osam godina obnašao dužnost potpredsjednika. To je iskustvo i naglašavao u svojim predizbornim nastupima kao komparativnu prednost u odnosu na svog protukandidata, a iskustvo je bilo i jedna od tri krilatice slogana njegove kampanje „Mir, iskustvo, prosperitet“. S druge strane, Kennedyjev je slogan bio na tragu tona njegovih govora i ostalih oblika komuniciranja s javnošću – „Vrijeme je za velike stvari 1960.“ (engl. *A time for greatness 1960*) Upravo je način obraćanja svojoj publici, građanima Sjedinjenih Američkih Država i svijeta, predstavljao veliku promjenu u odnosu na njegove prethodnike i općenito dotadašnju američku političku kulturu. Kako navodi američki povjesničar Stephen Graubard, profesor s američkog sveučilišta Brown, njegov se prethodnik Dwight Eisenhower čak ni uz pomoć pisaca govora nikad ne bi odvažio reći: „Sada nas trublja ponovno okuplja – ne pozivom na oružje, iako nam oružje treba – ne pozivom u borbu, iako se borimo – nego pozivom da uzmemo na leđa teret duge bitke sumraka, godinu za godinom, da 'u nadi budemo radosni, u nevolji strpljivi' – bitke protiv čovjekovih zajedničkih neprijatelja: tiranije, siromaštva, bolesti i rata samoga“, što je bilo dio njegova inauguracijskog govora. (Graubard, 2010.) U kampanji koja je do tog govora i dovela, koja je također obilovala govorima sličnog stila, koristio se još i sloganom koji je i karakterističan za oporbene kandidate, ne samo u SAD-u, već i u političkim utrkama u ostalim demokracijama svijeta, „Mi možemo bolje“ (engl. *We can do better*) naglašavajući time i promjene koje će u politici uslijediti u slučaju njegova izbora. Međutim, slogani su već desetljećima bili sastavni dio američke političke scene, kao i javni nastupi, veliki skupovi istomišljenika, naglašavanje svojih vrlina i upozoravanje na nedostatke protukandidata i većina onoga što čini demokratsku utrku za naklonost birača kakvu i mi danas poznajemo. Jedna je velika novost obilježila tu izbornu utrku i učinila sve navedeno dostupnije znatno većem broju ljudi i omogućila gotovo svima, pa čak i onima dotad ne previše zainteresiranima za politiku, puno bolji uvid u kvalitete kandidata i interesa i uvjerenja koje oni i njihova stranka zastupaju. Ti su izbori održani 1960. godine bili prvi u američkoj političkoj povijesti na kojima su se predsjednički kandidati međusobno sukobljavali uz izravni televizijski prijenos. Samo deset godina prije, samo je 11 posto američkih obitelji imalo taj luksuz da si u svojem kućanstvu priušte televizijski set. U vrijeme kada su se Kennedy i Nixon borili za svaki njihov glas, 1960. godine, taj postotak gotovo da je predstavljao kućanstava koji televizor nisu imali. Naime, čak je 88 posto kućanstava tada imalo televizor. (Longford, 1976.) Dakle, Sjedinjene Američke Države su u desetljeću koje je prethodilo doživjele kulturološki šok i veliku promjenu u načinu života i načinu vođenja politike, pogotovo kao u ovom slučaju u borbi za najvažniju političku

funkciju. Moralo se prilagoditi novim zahtjevima i standardima koji su postavljeni kao posljedica rasta standarda života američkog građanina. Upravo je taj novi medij koji je omogućio lakši pristup širokim masama ljudi diljem Sjedinjenih Američkih Država Kennedy iskoristio da milijunima glasača dokaže kako su njegova mladost i neiskustvo ili bilo što od spomenutih predbacivanja njegovih protukandidata samo predrasude koje se u ovom slučaju ne mogu ispravno deduktivno primijeniti i na njegov slučaj. Ukupno su održane četiri televizijske debate. Prva je održana 26. rujna 1960. u Chicagu, druga 7. listopada 1960. u Washingtonu. Tehnološki napredak koji je tih godina Amerika proživljavala možda se najviše mogao primijetiti u trećoj debati, održanoj 13. listopada 1960., kojoj je Kennedy pristupio iz New Yorka, a Nixon sa suprotnog kraja Sjedinjenih Američkih Država, iz Los Angelesa. Posljednja, četvrta televizijska debata održana je u New Yorku 21. listopada 1960. Važnost koju međunarodni odnosi i vanjska politika imaju u pogledu na politiku iz perspektive Johna Fitzgeralda Kennedyja i ovdje je još jednom došla do izražaja. Posebno je znakovita poruka poslana u uvodnom izlaganju na prvoj debati. Točnije, u prvoj rečenici kada je Kennedy povukao paralelu s izborima održanima prije točno sto godina. Tada je Abraham Lincoln upitao može li država preživjeti na pola slobodna, a na pola u roblju, a sada, sto godina poslije Kennedy se pita može li svijet preživjeti napola slobodan, a napola u roblju, misleći, naravno, na blokovski podijeljen, hladnoratovski svijet tog doba i uspoređujući komunističke sustave s robovlasničkim sustavima, s kakvima je i Amerika bila upoznata prije Američkog građanskog rata. (JFK Library, 2021.)

Izbori su održani, kao i uvijek, u utorak, 8. studenoga 1960., a Kennedy je pobijedio s 303 elektorska glasa naspram Nixonovih 219. Iako se, promatrajući samo elektorske glasove, Kennedyjeva pobjeda čini i veše nego uvjerljivom, taj dojam možemo zahvaliti isključivo vrlo kompleksnom izbornom sustavu Sjedinjenih Američkih Država. Promatrajući izbore kroz apsolutne brojeke glasova američkih građana, Kennedyjeva je pobjeda sve samo ne uvjerljiva. Od ukupno gotovo 69 milijuna Amerikanaca koji su iskoristili svoje aktivno biračko pravo tog dana, razlika u broju glasova koje su kandidati dobili tek je nešto veća od sto tisuća glasova, što je, gledano relativno u odnosu na ukupan broj glasova, izrazito mala razlika. Štoviše, to je najmanja razlika u dotadašnjoj američkoj povijesti predsjedničkih izbora. Uz takvu malu razliku, televizijske debate dodatno dolaze do izražaja u kontekstu analiziranja rezultata izbora i utjecaja televizije na konačni ishod izbora. Naime, neka su istraživanja pokazala da je čak četiri milijuna Amerikanaca svoju odluku za koga će glasovati na izborima donijelo na temelju televizijskih debata. Ista su istraživanja pokazala da je omjer tih glasača, opredijeljenih u zadnji

tren, tri naprama jedan u korist Kennedyja, sugerirajući time pobjednika debata, ali i izravno utječući na konačan rezultat izbora, pogotovo uzimajući u obzir činjenicu da broj Kennedyjevih glasača koje je osvojio televizijskim debatama, uvelike premašuje razliku u ukupnom broju glasova između tih dvaju kandidata. (Sorensen, 1965.)

Pobjeda je ostvarena i Kennedy se suočio s problemom koji je u ovom slučaju očekivan, teškom odlukom koju su svi američki predsjednici morali donijeti, koja se samo osobama koje ne razumiju kompleksnost operativnog vođenja politike može činiti jednostavna. Odabir najbližih suradnika koji će zajedno s njim predstavljati američku izvršnu vlast, članove svojeg kabineta. Kennedy se nije osjećao dužnim imenovati nekog od članova Senata ili Predstavničkog doma Kongresa, gdje je imao malo prijatelja, od kojih nikog nije smatrao osobito korisnim. Za državnog je tajnika, osobu koja vodi vanjsku politiku Sjedinjenih Američkih Država, imenovao Deana Ruska, osobu koju nije pretjerano dobro poznao, ali koja je imala iskustvo nekadašnjeg pomoćnika državnog tajnika za vrijeme predsjednika Trumana. Iz današnje perspektive, Rusk je drugi najdugovječniji državni tajnik SAD-a odmah iza Cordella Hulla, državnog tajnika za vrijeme predsjednika Franklina Roosevelta, budući da je tu dužnost obnašao i za vrijeme mandata Kennedyja i za vrijeme mandata Johnsona, dakle gotovo cijelo desetljeće. Financije je povjerio C. Douglasu Dillonu, uglednom bankaru sa širokom potporom u poslovnim krugovima i bivšem veleposlaniku SAD-a u Francuskoj. Obranu je povjerio Robertu McNamarai, predsjedniku tvrtke Ford Motor Company, koji je, iako ne previše istaknut, bio Republikanac i ne previše poznat Kennedyju. Kako je bio svjestan da je izabran zahvaljujući vlastitim naporima i naporima svoje obitelji, znao je da ne mora imenovanjima pokazivati zahvalnost ni vođama stranke ni bivšim kolegama, a najbolji je pokazatelj te njegove neovisnosti bilo imenovanje vlastitog brata, Roberta Kennedyja, šefom iznimno važnog resora pravosuđa. To je bio prvi takav slučaj u američkoj povijesti, međutim, bila je samo nekolicina prigovora protiv imenovanja takve osobe bez preporuka, ali ni na njih se Kennedy nije osvrnu smatrajući kako je trebao u svojem okružju osobu od potpunog povjerenja i na koju se može u potpunosti osloniti. (Graubard, 2010.) Ostali su članovi kabineta, zaduženi za unutarnje uređenje SAD-a, ali iz perspektive svjetske politike i djelovanja administracije na vanjskopolitičkom planu ipak manje važni, bili J. Edward Day, Stewart Udall, Orville Freeman, Luther H. Hodges, Arthur Goldberg i Abraham A. Ribicoff. (Kane, 1974.)

Kennedy se ovom pobjedom preselio s jednog kraja Pennsylvania Avenua na drugi, iz zgrade američkog Capitola, u kojoj zasjeda Kongres Sjedinjenih Američkih Država, u Bijelu kuću, stalnu rezidenciju predsjednika Sjedinjenih Američkih Država. Iako se nalaze u istoj ulici, to je

politički vrlo neobičan put, izravno iz Senata prijeći u Bijelu kuću u američkoj predsjedničkoj povijesti uspio je samo predsjednik Warren Harding nekoliko desetljeća prije. Ispred zgrade Capitola održana je i njegova inauguracija na kojoj je održao jedan od najboljih inauguracijskih nastupa koje je američka javnost vidjela. I ovdje je vanjska politika bila središnja tema i ponovno jasno pokazala važnost koju ona ima u njegovu općenitom percipiranju politike i u ovoj, najistaknutijoj i najvažnijoj američkoj političkoj funkciji. Na početku govora poslana je jasna poruka cijelom svijetu: „Neka svaka nacija zna, želi li nam dobro ili zlo, da ćemo platiti bilo koju cijenu, snositi bilo kakav teret, ispuniti bilo kakve poteškoće, podržati svakog prijatelja, suprotstaviti se bilo kojem neprijatelju kako bismo osigurali opstanak i uspjeh slobode.“ Obratio se zemljama saveznicama: „Starim saveznicima, čije kulturno i duhovno podrijetlo dijelimo, zavjetujemo odanost vjernih prijatelja.“. Obratio se novonastalim državama: „Onim novim državama koje pozdravljamo u redove slobodnih, obećavamo jedan oblik kolonijalne kontrole neće proći samo da bi ga zamijenila daleko željeznija tiranija.“ Obratio se susjednim zemljama: „Našim sestrinskim republikama južno od naše granice nudimo poseban zavjet – pretvoriti naše dobre riječi u dobra djela – u novom savezu za napredak – pomoći slobodnim ljudima i slobodnim vladama u odbacivanju lanaca siromaštva.“ Borba za slobodu i protiv siromaštva najavljena je cijelom svijetu: „Onim ljudima u kolibama i selima polovice svijeta koji se bore da raskinu sveze masovne bijede, obećavamo sve napore da im pomognemo da si pomognu, bez obzira na traženo razdoblje – ne zato što to možda čine komunisti, ni zato što tražimo njihove glasove, nego zato što je to ispravno.“ Naravno, najveći je dio govora posvećen njihovim rivalima, iz čega se može vidjeti i njegovo shvaćanje trenutne blokovske svjetske politike i načini na koje je on smatrao potencijalno rješenje tih sukoba, koje karakterizira očuvanje mira i poziv na razgovor i suradnju: „...ne nudimo zalog već zahtjev: da obje strane krenu iznova u potragu za mirom ... Neka obje strane istraže koji nas problemi ujedinjuju, umjesto da se zamaraju problemima koji nas dijele.“ Dakle, dominacija vanjske politike u ukupnom političkom djelovanju predsjednika Kennedyja i u ovom, iznimno važnom političkom elementu cijele institucije predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, potpuno je očita. Čak je i nakon, možda i najpoznatijeg dijela njegova inauguracijskog govora, poziva svojim sugrađanima Amerikancima da ne pitaju što njihova država može napraviti za njih, već što oni mogu napraviti za svoju državu, uslijedio poziv svim građanima svijeta da ne pitaju što Amerika može napraviti za njih, već što svi zajedno mogu napraviti za slobodu čovjeka. (Our Documents, 2021.)

Taj se govor, promatrajući ga s vremenskim odmakom iz današnje perspektive i imajući mogućnost detaljne analize cijelog njegova relativno kratkog predsjedničkog mandata, pa tako i njegovih vanjskopolitičkih odluka, doista može shvatiti kao svojevrsna najava sljedeće nepune tri godine u američkoj političkoj povijesti. Međutim, ni on nije mogao pretpostaviti razmjere kriza i političkih izazova s kojima će se on i njegova administracija susresti i kakav će utjecaj imati ne samo na budućnost Sjedinjenih Američkih Država, već cijelog svijeta. I nije samo riječ o razmjerima i posljedicama sukoba sa svojim najvećim hladnoratovskim rivalima, već i o izazovima koji su bili disperzirani diljem svijeta, od susjednih država, Latinske Amerike preko Jugoistočne Azije do podijeljene Europe, a čak su dovodili i do proširenja svjetske političke arene izvan granica našeg planeta. Danas imamo i mogućnost da njegovu vanjsku politiku možemo smjestiti u kontekst cijele američke vanjske politike za vrijeme hladnog rata i komparativnim metodama analizirati odluke njegovih prethodnika i nasljednika, odnosno koje su vanjskopolitičke odluke utjecale na formiranje njegovih i kakvu su ulogu odigrale njegove odluke u ovoj društvenoj, političkoj, ekonomskoj i ideološkoj pobjedi slobodnog svijeta. Njegova spremnost, odlučnost i u konačnici namjere s kojima je krenuo bile su jasne: „S čistom savješću kao našom jedinom sigurnom nagradom, s poviješću kao konačnim sucem naših djela, krenimo voditi zemlju koju volimo, moleći Njegov blagoslov i Njegovu pomoć, ali znajući da ovdje na zemlji Božje djelo mora uistinu biti naše djelo.“ (Our Documents, 2021.)

2.3. Nuklearna prijetnja u fokusu američko-sovjetskih odnosa

*„...prije nego što mračne moći uništenja koje je oslobodila znanost
zahvate cijelo čovječanstvo
u planiranom ili slučajnom samouništenju.“*

- John F. Kennedy

Kada je Albert Einstein, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku i jedan od najvećih znanstvenih autoriteta svoga doba, 1949. godine upitan o potencijalnom novom oružju koje će se koristiti u nekom novom općem globalnom sukobu, odgovorio je: „Nisam siguran s kojim oružjem će se voditi treći svjetski rat, ali u četvrtom će se boriti štapovima i kamenjem.“ (Calaprice, 2013.) Znanost je u 20. stoljeću jako napredovala i nije bilo potrebno biti nobelovac iz fizike da bi se mogla pretpostaviti sva razorna moć znanosti kada se upotrijebi u negativne, destruktivne svrhe. Cijeli je svijet svjedočio toj razornoj moći krajem Drugog svjetskog rata, a kako je eksponencijalnom brzinom napredovala znanost, tako je i moć tog novog oružja eksponencijalno rasla. Na naslovnici američkog tjednika Time 1. srpnja 1946. godine osvanula je Einsteinova ilustracija, u njegovoj pozadini je ilustrirana nuklearna eksplozija, a u prepoznatljivom oblaku dima u obliku gljive koji takva eksplozija uzrokuje ispisana je najpoznatija Einsteinova jednadžba i jedna od najpoznatijih jednadžbi u povijesti fizike, $E = mc^2$. Energija nuklearne fisije. Kako navodi britanski novinar Alok Jha, bilo bi lijepo pomisliti da je ta Einsteinova jednadžba postala poznata jednostavno zbog svoje temeljne važnosti koja nam daje razumijevanje koliko je svijet zapravo različit od onoga kako smo ga doživljavali prije jednog stoljeća. No njegova je slava ponajviše zbog povezanosti s jednim od najrazornijih oružja koje su proizveli ljudi – atomskom bombom. (Jha, 2014.) Međutim, iako bi se, s obzirom na sve navedeno moglo pomisliti da je Albert Einstein tvorac atomske bombe, njegova je uloga u procesu izrade bila znatno limitirana. Njegov je doprinos, dakle, iako ne u izravnom obliku, bio u njegovu ukupnom znanstvenom radu, u sklopu kojega je i proučavanje ovog odnosa energije i mase. Tu je i pismo koje je 1939. godine mađarsko-američki fizičar Leo Szilard poslao američkom predsjedniku Franklinu Rooseveltu upozoravajući ga da bi nacisti mogli razviti nuklearno oružje i predlažući mu da bi i Sjedinjene Američke Države trebale započeti s njegovim razvijanjem. Pismo je svojim potpisom potvrdio i sam Einstein, dajući mu time i

dodatnu znanstvenu težinu. Dakle, u iniciranju i u znanstvenoj podlozi koja je to omogućila, Einsteinova je uloga važna, ali jedan je drugi znanstvenik, koji je također kao i Einstein židovskog i njemačkog podrijetla, ali čija je obitelj nešto prije Einsteina migrirala put Sjedinjenih Američkih Država, realizirao znanstvene ideje i teorijski okvir razvoja atomske bombe pretočio u stvarnost – Robert Oppenheimer. Ili kako je sam sebe nazvao kada je na čelu grupe znanstvenika u Projektu Manhattan, kodnom imenu cijelog američkog projekta atomske bombe, i izradio bombu: „Sada postajem smrt, razarač svjetova.“ To je znanstveno postignuće prekretnica u znanosti, destruktivna moć čovjeka nikad nije bila veća, budućnost ratovanja zauvijek je promijenjena, a međunarodni su odnosi dobili jednu potpuno novu dimenziju.

Takvi odnosi snaga, ekskluzivnost i monopol nad atomskim, nuklearnim oružjem na svjetskoj razini, nisu dugo trajali. Iako je i sovjetski program izrade atomskog oružja počeo još za vrijeme Drugog svjetskog rata, do njegova su ostvarenja došli 29. kolovoza 1949. godine, kada su uspješno testirali svoju atomsku bombu kodnog naziva RSD-1. Dakle, gotovo su cijeli hladnoratovski sukob i jedna i druga strana imale u svojem arsenalu i nuklearno oružje, a utrka u njegovu poboljšanju, u kvalitativnom i kvantativnom smislu, s konačnim ciljem svjetske dominacije, ne samo da je obilježila taj ideološki sukob, već je imala jednu od glavnih uloga. Kad je John F. Kennedy preuzeo predsjedničku dužnost, ta je utrka došla do takvih razmjera da eventualnom primjenom tog oružja nisu više u opasnosti samo određeni gradovi, već cijeli svijet. Hladni rat po tome je jedinstven u bogatoj ljudskoj povijesti ratovanja. Susretali smo se tijekom povijesti s realnom opasnošću da nestanu sela, da nestanu gradovi, narodi, civilizacije, ali nikada nije bio cijeli svijet u takvoj opasnosti. Treći svjetski rat bio je dio gotovo svakodnevnog političkog narativa i s jedne i s druge strane i stalna opasnost, ali s obzirom na ovakav odnos snaga, primjereniji bi mu bio naziv posljednji svjetski rat. Ono što je dodatno obilježilo hladnoratovski sukob jest ne samo činjenica da su i jedna i druga strana imale toliko moćno oružje, već i činjenica da su politički odnosi Istoka i Zapada bili toliko zategnuti i njihove su vanjskopolitičke odluke bile u takvom tonu da ovaj apokaliptični scenarij nije bio teoretska prognoza, već, zapravo, realna mogućnost. Također, tu je i nevjerojatno brza potencijalna eskalacija sukoba, jedna pogrešna odluka, jedan ispaljen metak, pokrenuli bi lančanu reakciju, postupno povećavajući uporabu sile kao odgovor suprotnoj strani, koje završava kako je Einstein opisao.

Zbog svega je navedenog jasno da je nuklearna prijetnja u fokusu američko-sovjetskih odnosa cijelo vrijeme trajanja hladnog rata, pa tako i za vrijeme predsjedničkog mandata Johna F. Kennedyja. Pregovori oko razvijanja nuklearnog oružja, njegova testiranja, bilo u zraku, na

zemlji ili pod vodom, također su obilježili američko-sovjetske međunarodne odnose s ciljem barem djelomičnog njegova ograničavanja. Kennedy je jasno bio protivnik nuklearnog oružja još iz vremena dok je bio u Senatu, a taj se politički kurs može primijetiti i u njegovim političkim odlukama iz Ovalnog ureda. Nakon osam godina intenzivnih pregovora, od 1955. do 1963. godine, koji su obilježili i njegov predsjednički mandat, 5. kolovoza 1963. godine u Moskvi potpisan je i međunarodni ugovor između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza o zabrani testiranja nuklearnog oružja (*engl. The Limited Nuclear Test Ban treaty*).

Svaka, i najmanja vanjskopolitička odluka, koja je izravno ili neizravno uključivala i suprotnu stranu, a u ovakvom kontekstu međunarodnih odnosa rijetke su one koje nisu, bila je obilježena potencijalnom nuklearnom katastrofom koju je u domino-efektu mogla proizvesti. Ovo svakako daje jednu neizostavnu notu pri analiziranju i proučavanju vanjske politike predsjednika Kennedyja, daje možda i najbolji primjer te nove dimenzije međunarodnih odnosa druge polovine dvadesetog stoljeća, a kada se uzmu u obzir intenzitet političkih kriza za vrijeme njegova mandata, onda ga to svakako razlikuje od ostalih. Obogaćeni uran svakako je lajtmotiv cijelog hladnog rata, ali njegova potencijalna upotreba možda nikad nije bila bliže od vremena kada je ta konačna odluka bila na Johnu F. Kennedyju.

3. JOHN FITZGERALD KENNEDY I VRHUNAC HLADNORATOVSKJE KONFRONTACIJE

3.1. Berlinska kriza 1961.

*„Svi slobodni ljudi, ma gdje živjeli, građani su Berlina,
i zato, kao slobodan čovjek, ponosno govorim:
Ich bin ein Berliner!“*

- *John F. Kennedy*

Hladni rat, kao globalni politički i ideološki sukob, obilježio je drugu polovinu dvadesetog stoljeća ne samo iz vanjskopolitičke perspektive dvaju glavnih aktera, predvodnica podijeljenog političkog istoka i zapada, već i iz perspektive cijelog svijeta promatrajući gotovo sve elemente političkog, ekonomskog i društvenog života. Hladni rat je, dakle, obilježio svijet, ali jedan je grad obilježio hladni rat. Kada bi se ti globalni politički odnosi, napetosti i podijeljenost mogli sažeti i konkretizirati u obliku života jednog grada i njegovih stanovnika, onda bi to svakako bio grad Berlin kao dodirna točka tih dviju ideologija, pozornica nekih od najvećih hladnoratovskih političkih sukoba i preslika međunarodnih odnosa i svijeta tog doba. Početak i kraj, kao i vrhunac određenih povijesnih događaja ili političkih sukoba, ponekad je jako teško definirati, pogotovo kada, kao u slučaju hladnog rata, ne postoji jasno određenje ili usuglašenost na znanstvenoj razini u vezi s tim pojmovima. Međutim, ako uzroke hladnog rata pronalazimo u kraju Drugog svjetskog rata, u smislu ideološke konfrontacije između saveznika na pobjedničkoj strani tog sukoba, ako njegov vrhunac povezujemo s krajnjom napetosti odnosa koja je rezultirala i fizičkim odvajanjem podizanjem zida usred Europe, a kraj, barem na simboličkoj razini, povezujemo s rušenjem te betonske barijere između slobodnog svijeta i komunizma, onda možemo reći da je upravo Berlin, polazeći od tih premisa, obilježio i početak i vrhunac i kraj ovog sukoba Istoka i Zapada. Churchillova željezna zavjesa koja se spustila preko kontinenta od Baltika do Trsta na Jadranu, politička alegorija koju je britanski državnik iskoristio za opis političke situacije u poslijeratnoj Europi, upravo je u Berlinu, u obliku Berlinskog zida, doživjela svoje figurativno ostvarenje i ideološku razdiobu svijeta, barem na ulicama jednog grada, projicirala i u fizičku odvojenost. Njegovo rušenje u studenome 1989. godine, na poziv američkog predsjednika Ronalda Reagana iz njegova čuvenog govora

nekoliko godina prije, često se i označava kao simbolički kraj hladnoratovskih odnosa i pobjedu Zapada u ovom sukobu. U tom smislu, pristupajući analizi tog simbola hladnog rata od činjenice da je njegovo rušenje dovoljno jaka simbolika da je se usporedi s okončanjem svih hladnoratovskih odnosa, onda njegovu gradnju, odnosno podizanje zida, možemo označiti kao sigurno jednu od najvećih hladnoratovskih kriza, ako ne i njegov vrhunac. S njegovom izgradnjom, dakle kao jednim od najvećih vanjskopolitičkih izazova s kojima su se Sjedinjene Američke Države susrele nakon kraja Drugog svjetskog rata, John F. Kennedy susreo se u prvoj godini svog predsjedničkog mandata, budući da je ona uslijedila kao rezultat petomjesečne Berlinske krize koja se odvila od 4. lipnja do 9. studenoga 1961. godine. Međutim, bilo bi pogrešno ovako izrazito kompleksno vanjskopolitičko pitanje, od ključne važnosti za tijek samog hladnog rata, prikazivati isključivo kao rezultat tih pet mjeseci označenih krizom, koji su bili samo kulminacija već uvelike zategnutih svjetskih političkih odnosa.

Korijen ovih političkih odnosa na tlu Njemačke i pogotovo unutar grada Berlina seže još u politički problem koji se pojavio nakon kraja Drugog svjetskog rata i pitanje teritorija i uređenja poražene Njemačke, u kojoj su Sjedinjene Američke Države, Sovjetski Savez i Velika Britanija i Francuska, kao pobjedničke strane, podijelili Njemačku i grad Berlin na četiri okupacijske zone. Uskoro su te četiri zone postale u stvarnosti dvije, sa svim obilježjima tog karakterističnog hladnoratovskog dualizma i u skladu s tadašnjim svijetom, tadašnjim ideologijama i u konačnici stranama svijeta koje su za njih postali sinonimi, dobili smo na političkoj karti Europe Zapadnu i Istočnu Njemačku te Zapadni i Istočni Berlin. Građani jedne i druge strane te povijesno i kulturološko neprirodne podjele, uživali su, naravno unutar svojeg novog političkog i gospodarskog uređenja, sve prednosti i nedostatke života koje on pruža. Potonji su u istočnom dijelu zapravo bili dominantni i nije prošlo puno vremena prije nego što su građani shvatili surovost komunističkog života, da su završetkom rata samo jedno zlo zamijenili drugim u nešto drugačijem ruhu, ali s aspekta slobode i ljudskih prava gotovo potpuno identičnom. Zapad je odskakao od istoka što se tiče standarda i kvalitete života, slobode i svih ostalih prava i tisuće su građana istočnog dijela migrirale u pravcu zapada u bijegu od životnih uvjeta s kojima su bili suočeni. Ta je migracija sve do uspostave posebnog režima na granici između Istočne i Zapadne Njemačke bila relativno jednostavna, međutim, zatvaranjem te granice fokus se prebacio na Berlin. Položaj i organizacija Berlina u političkom smislu bili su posebno zanimljivi. Bio je organiziran kao politički otok, enklava, koja nije pripadala ni Istočnoj ni Zapadnoj Njemačkoj, a cijelom je svojom površinom bila unutar granica Istočne Njemačke. Unutar grada, relativno jednostavna migracija s istoka na zapad i dalje se nastavila. Zapadni dio Berlina svakako je bio trn u oku Sovjetskom Savezu i tadašnjem sovjetskom lideru Nikiti

Hruščovu, migracija stanovništva samo je to dodatno poticala. Ali istovremeno je Zapadni Berlin mogao poslužiti kao idealan poligon za ispitivanje političkih snaga i u očima Sovjeta predstavljao je najranjiviju točku zapadnog svijeta. Kako je i Hruščov naveo u svojim memoarima: „Grubo rečeno, američka noga u Europi imala je bolan žulj. To je bio Zapadni Berlin. Svaki put kad smo Amerikancima htjeli stati na nogu i natjerati ih da osjete bol, samo smo trebali opstruirati zapadnjačku komunikaciju s gradom preko teritorija Demokratske Republike Njemačke.“ (Kissinger, 1994.)

U vrijeme kad je John F. Kennedy ušao u globalnu političku utakmicu, Nikita Hruščov već je imao dugogodišnje političko iskustvo vođenja jedne svjetske sile, budući da je vodio Sovjetski Savez od 1953. od 1964. godine. Upravo zbog toga, uspoređujući odnos dvaju lidera Istoka i Zapada u predstavljenom vremenskom kontekstu i analizirajući njihove odluke, svakako je jasno da nisu u vanjskopolitičkom planu i s aspekta bilateralne ili multilateralne diplomacije startali s iste startne pozicije. Politika koju je za vrijeme predsjednika Kennedyja provodio Hruščov samo je svojevrsni nastavak politike koju je prema tom dijelu svijeta već godinama provodio Sovjetski Savez, s već upoznatim akterima, odnosima, snagama i ostalim elementima vanjske politike te uz, u usporedbi s kapitalizmom i predstavničkom višestranačkom demokracijom na suprotnoj strani, znatno mirniju unutarnju političku situaciju. Iako unutarnja politička situacija, u smislu kvalitete života svojih građana, nije bila na toj razini da bi mogla konkurirati svojim suparnicima, svoju su snagu pokazivali na drugim poljima. Lansirali su u orbitu prvi satelit, Sputnik 1, 1957. godine, a 12. travnja 1961. godine Jurij Gagarin ušao je u povijest kao prvi čovjek koji je poletio u svemir. Vodstvo u svemirskoj utrci, svojevrsna znanstvena pobjeda, svakako je davala kredibilitet komunističkoj vlasti i služila kao opravdavanje i legitimiranje unutarnjih i vanjskih političkih odluka. Komunistički lider Nikita Hruščov koristio je te uspjehe kao dokaz promjene u ravnoteži svjetskih snaga: „Lansiranje sovjetskih Sputnika prije svega pokazuje... da se ozbiljna promjena dogodila u ravnoteži snaga između država socijalizma i komunizma u korist socijalističkih nacija“ (Kissinger, 1994.)

Također, zanos privremenog vodstva u barem jednom dijelu političkog nadmetanja uvelike je utjecao na odluke donesene u ostalim političkim bitkama, u obliku opravdane ili neopravdane samouvjerenosti, s konačnim ciljem pokazivanja nadmoći i dokazivanja uspjeha svoje ideologije na međunarodnoj političkoj sceni. Moć je u ovom slučaju, barem promatrajući samo retoriku kojom se pristupa multilateralnoj diplomaciji, bila demonstrirana razgovarajući s ostalim državama o berlinskim političkim pitanjima u obliku ultimatumu. Formalno predstavljeni kao mirovni međunarodni ugovori koji bi trebali regulirati političko uređenje Berlina i osiguravati mir. Prvi je najavljen 1958. godine, a službeno dostavljen Zapadnim silama

u Berlinu 10. siječnja 1959., kada je od njih zatraženo da u roku od pola godine demilitariziraju i napuste Berlin. Po isteku tog razdoblja, Sovjeti bi preuzeli kontrolu nad svim oblicima komunikacije između Zapadnog Berlina i Istočne Njemačke, tražeći od njih da zapravo napuste svoje zakonsko pravo slobodnog pristupa Zapadnom Berlinu. Uslijedilo je očekivano protivljenje suprotne strane i pregovori koji zapravo nisu doveli ni do kakvog ozbiljnog dogovora, već su samo prolongirali i napetosti i rješenje cijele situacije. Tada je Hruščovu glavni sugovornik bio predsjednik Dwight Eisenhower, a budući da je drugi, ponovljeni ultimatum Hruščov dao 1961. godine kada je na čelu SAD-a bio predsjednik Kennedy, mogao je i iz osobnog iskustva usporediti vanjskopolitičko djelovanje dvaju predsjednika i kako odgovaraju na postavljene izazove. Međutim, razgovori Hruščova i Kennedyja nisu započeli ultimatumima, već u puno mirnijem, gotovo suradničkom tonu. Već su nakon Kennedyjeva izbora, a prije inauguracije, na Hruščovljev poziv inicirane pripreme za sastanak dvaju lidera. Kennedy se pozivu, samouvjeren u svoj šarm i elokventnost, nije protivio, ali je smatrao, nakon konzultacija sa svojim savjetnicima, da je primjerenije da se sastanak održi u neformalnom okruženju nego u obliku samita, budući da bi se s potonjim stvorila u domaćoj i svjetskoj javnosti prevelika očekivanja od samog susreta s obzirom na trenutnu političku situaciju u svijetu. (Longford, 1976.) Sastanak se održao 4. lipnja 1961. na neutralnom terenu u Beču, a bio je najvažniji dio Kennedyjeva posjeta europskim zemljama budući da je netom prije sastanka posjetio Francusku i razgovarao s njezinim predsjednikom Charlesom de Gaulleom, a nakon sastanka posjetio je Ujedinjenu Kraljevinu i razgovarao s tadašnjim premijerom Haroldom Macmillanom te Kraljicom Elizabetom II. To je bilo tek drugo predsjedničko putovanje Johna F. Kennedyja, nakon posjeta Kanadi dva tjedna prije, što dovoljno govori o njegovu tadašnjem iskustvu, odnosno neiskustvu u ovakvim oblicima vanjskopolitičkog djelovanja, ali, s obzirom na utjecaj na međunarodne odnose državnika s kojima se susreo, govori i o njegovim političkim ambicijama. Nedugo prije sastanka svijet su obilježila dva vrlo važna događaja, svaki u izvedbi jedne strane i s različitim uspjehom, političkim posljedicama i različitim utjecajem na ugled i ravnotežu snaga. Sjedinjene Američke Države neuspješno su pokušale svrgnuti Fidela Castra i njegov režim na Kubi, a Sovjetski Savez uspješno je poslao prvog čovjeka u Zemljinu orbitu. Dakle, kad se Kennedy kao predsjednik uključio u priču oko Berlina, prošlo je gotovo tri godine od prvog ultimatumu, protekom vremena smanjio se kredibilitet sovjetskih prijatelja i općeniti osjećaj opasnosti. Međutim, baš kada se berlinski problem smirivao, uslijedio je neuspješan pokušaj u Zaljevu svinja i neodlučnost u vezi sa situacijom u jugoistočnoj Aziji, što je očito uvjerilo Hruščova da je Kennedy „mekan“. (Kissinger, 1994.)

U razgovorima u Beču, koji su trajali duže od jedanaest sati, Kennedy i Hruščov izmijenili su

mnoge teme, međutim, tema situacije u Berlinu po opsegu, važnosti i povijesnom trenutku obilježila je cijeli susret. Što se tiče te situacije, i jedna i druga strana zapravo su htjele zadržati *status quo*, ali problem je bio u različitom definiranju *statusa quo* jedne i druge strane. Za Kennedyja je *status quo* značio održavanje trenutne ravnoteže snaga u međunarodnim odnosima, dok je za Hruščova to značilo neprekinuti napredak komunističkih revolucija diljem svijeta, ili se barem on tako nadao. (Longford, 1976.) Hruščov je smatrao da je prekasno za formalni kraj Drugog svjetskog rata, ali da međunarodni ugovor ili odvojeni međunarodni ugovori koji priznaju trajno postojanje i Istočne i Zapadne Njemačke mogu biti potpisani. Međutim, bio je svjestan da ni Zapadna Njemačka ni njezini zapadni saveznici ne mogu potpisati takve ugovore. Potpisivanjem tih ugovora prestalo bi stanje rata, ali bi prestale i sve obaveze koje proizlaze iz Njemačke predaje s kraja Drugog svjetskog rata, uključujući i pravo na okupaciju, pravo na pristup Berlinu i pravo na koridore za slobodnu komunikaciju. Berlin bi postao „slobodan grad“, međutim, njegovo povezivanje s ostatkom svijeta ovisilo bi o Istočnoj Njemačkoj. (Sorensen, 1965.)

Također, taj je ultimatum predstavio kao konačnu i nepovratnu odluku. Smatrao je Zapadni Berlin iglicom u srcu Europe koju je potrebno odstraniti. Čak se i u razgovorima pozivao na riječi predsjednika Eisenhowera koji se složio s njim da je situacija u Berlinu abnormalna, ali da se situacija oduljila zbog prestiža SAD-a koji je tada već bio na kocki. Kennedy je, s druge strane, Berlin smatrao problemom od najvišeg interesa Sjedinjenih Američkih Država u koji je uključena i njihova nacionalna sigurnost. Kada bi se izgubila prava u Berlinu, nitko više ne bi imao povjerenja u njihove odluke i zaloge, odlaskom iz Berlina, Sjedinjene Američke Države ostale bi izolirane. To bi značilo napuštanje građana Zapadnog Berlina i svih nada njemačkog ujedinjenja, napuštanje američkih obaveza i američkih saveznika. Bilo bi to mrtvo slovo na papiru. (Sorensen, 1965.) Također, kako je u razgovorima i naglasio, nije vidio prevelik problem u američkom utjecaju u Berlinu budući da se nije radilo o Moskvi, ili u suprotnom slučaju o Washingtonu, pa bi se to moglo jasno protumačiti kao politička i diplomatska provokacija, već o gradu u kojem su Sjedinjene Američke Države prisutne više od petnaest godina. Sovjetski Savez američku prisutnost nije gledao kao ostvarenje njihovih zakonskih prava, već želju za ponižavanjem Sovjetskog Saveza, a to im je, naravno, nedopustivo. Kada bi Sovjetski Savez priznao Istočnu Njemačku samostalno, dakle bez supotpisa zapadnih sila ili u slučaju da ih one priznaju u nekom drugom dokumentu, u očima Sovjeta i njihovu međunarodnopravnom tumačenju tog dokumenta, Istočna Njemačka bila bi suverena država sa svim pravima koja joj pripadaju, pa bi se tako i svaki oblik kršenja njenih granica, bilo kopnenih, pomorskih ili zračnih, mogao tumačiti kao ozbiljna povreda njenih prava koje je

potrebno zaštititi i uporabom sile. Pristup zapadnim saveznicima „svojem“ dijelu Berlina u tom slučaju bilo bi u potpunoj kontroli Istočne Njemačke. Prema tumačenju Lorda Longforda, tim bi potpisivanjem zapravo cijeli Berlin postao teritorij Istočne Njemačke te ako bi nakon toga zapadne sile pokušale ostvariti svoja dotadašnja poslijeratna prava ili kad ne bi do isteka roka povukli svoju vojsku, izbio bi rat. (Longford, 1976.) Ugovor su Sovjeti najavili potpisati u prosincu iste godine, naravno ako u međuvremenu ne dođe do nekog drugog dogovora, a najavu eventualne konferencije na kojoj bi to bilo ostvareno i jedna i druga strana mogle su očekivati nakon kongresa Komunističke partije u listopadu, ostavljajući Kennedyju i Zapadu jako malo vremena. (Sorensen, 1965.) Svoje je argumente i prijedloge Sovjetski Savez i službeno predao SAD-u na kraju sastanka u obliku diplomatskog *aide-memoire* dokumenta, a njihova se retorika „oslobađanja“ Zapadnog Berlina od okupatora nastavila i nakon sastanka.

Kennedy se na tom susretu uvjerio u svu okrutnost i nemilosrdnost politike na tako visokoj razini. Njegov savjetnik Arthur M. Schlesinger netom nakon sastanka opisao ga je kao napetog i umornog, a novinar *The New York Timesa* James Reston kao potresenog i ljutitog. Kennedy je izjavio da bi riječ koja najbolje opisuje cijeli sastanak bila *tmurno*. Sastanak ga je duboko uznemirio, prvi se put u svojoj političkoj karijeri susreo s liderom s kojim ne može razmijeniti ideje, na kojeg razumni argumenti nisu djelovali i, što ga je posebno deprimiralo, koji je bio potpuno hladan u razgovorima o mogućem uništenju čovječanstva. (Longford, 1976.) Izjava koju je dao novinaru *Timea* Hughu Sideyju možda najbolje svjedoči dojmu koji je Hruščov ostavio na Kennedyja: „Nikad nisam upoznao takvog čovjeka, govorio sam kako bi nuklearni sukob ubio sedamdeset milijuna ljudi u deset minuta, a on kao da je pogledom govorio 'Pa što!'.“ Bilo je to nešto potpuno drugačije od bilo čega s čim se dosad susreo u političkom životu, neusporedivo s bilo čim unutar domaće američke politike ili s razgovorom s nekim od svojih političkih saveznika na vanjskopolitičkom planu. Upravo se s jednim od njih susreo dan nakon sastanka u Beču, Haroldom Macmillanom u Londonu. Zanimljivo je da nije tražio formalni susret, već privatni razgovor s britanskim premijerom, u kojem mu je prenio dojmove o francuskom i sovjetskom lideru iz prethodnih susreta, koji su, očekivano, bili poprilično oprečni. De Gaullov pomalo i očinski pristup prema njemu, zagonetnost i nepopustljivost, a s druge strane iznenađujuća brutalna iskrenost Hruščova. Iz perspektive Zapadnih saveznika, a iz interpretacije tadašnjeg britanskog premijera, ta se dva sastanka mogu sažeti u jednu rečenicu, mali napredak s Francuzima i nikakav s Rusima. Međutim, dojam koji je na njega ostavio Kennedy, što smo doznali iz njegovih kasnijih izjava, daje dodatnu sliku susreta Kennedyja i Hruščova, ovaj put iz perspektive iskusnog političara i lidera jedne svjetske sile. Uz vidnu iscrpljenost s kojom je došao u London, Macmillan naglašava najmanje tri pogrešne

procjene koje je Kennedy napravio. Precijenio je utjecaj svoje karizme i šarma koji osobi poput Hruščova ništa ne znače. Podcijenio je Hruščovljevu koherenciju s marksizmom i težinu razgovora s njim o toj temi s jako malo znanja koje su on ili njegovi savjetnici imali. I konačno, precijenio je uljudnost Hruščova i jednostavno nije bio spreman, sa svojim zapadnjačkim stilom i obrazovanjem, na takav oblik razgovora s takvim tipom osobe. Zaključuje kako je u neku ruku bio naivan. (Longford, 1976.)

Dakle, sastanak Kennedyja i Hruščova, iz američke i općenito zapadne perspektive, ne može se okarakterizirati kao uspješan. Razgovori i odnosi su nastavljeni, a sovjetski prijedlozi u vezi s Berlinom zahtijevali su i službeni odgovor američke strane. Po povratku iz Beča, zapravo se sve Kennedyjeve dileme mogu vidjeti iz jedne njegove izjave: „Čini se posebno glupim riskirati živote milijuna Amerikanaca zbog prava na ulazak na autocestu ... ili zbog toga što Nijemci žele ujedinjenu Njemačku. Ako ću prijetiti Rusiji nuklearnim ratom, razlozi za to morat će biti puno veći i puno ozbiljniji“ (Kissinger, 1994.) Dakle, jasno je da Kennedy i Sjedinjene Američke Države žele zadržati svoja poslijeratna, još uvijek aktivna prava i u Berlinu i u Njemačkoj, što zbog stvarnih ekonomskih, političkih i ideoloških interesa, a što zbog reputacije koju su uživali u međunarodnim odnosima. Problem je bio odrediti stvarnu i političku cijenu koju su bili spremni za njih platiti. S obzirom na geopolitičku poziciju u poslijeratnoj Europi, Sovjetski Savez bio je u velikoj prednosti, imao je veći politički i vojni utjecaj u neposrednom okruženju i, naravno, logistički i u svakom drugom smislu lakši pristup spornom području. Sjedinjene Američke Države nisu ni približno mogle održavati vojnu ravnotežu unutar grada ili u njegovoj blizini i, zapravo, u svakom oružanom sukobu, koji bi bio manji od općeg nuklearnog sukoba, bile su inferiornije. Tu je svakako i moralna dilema riskiranja života svojih sugrađana zbog, u globalnom kontekstu, minornih prava koje gube, iz njihove perspektive, na drugom kraju svijeta. Tu je i realna opasnost relativno brze eskalacije samog sukoba koja u trenu može od jednog ispaljenog metka dovesti do uništenja svijeta. Kako je i sam Kennedy izjavio, imao je jako malo alternativa, nuklearni rat ili ništa, ili drugačije sročeno, holokaust ili ponižavanje. „Odmah idemo od relativno male vojne akcije do one u kojoj se koriste nuklearna oružja, što naravno znači ... da također uništavamo i ovu državu.“ (Sorensen, 1965.) S druge strane, odustajanje od tih prava, ma koliko ona mala bila, sasvim sigurno predstavlja vanjskopolitički poraz i, uz ostale elemente ravnoteže političkih snaga tog razdoblja, može u konačnici odigrati bitnu ulogu i odlučiti pobjednika cijelog hladnoratovskog sukoba. Također, tu je i problem među saveznicima na Zapadu. Francuzi su bili protiv svih pregovora. Britanci su bili protiv rata, ali bez riskiranja pregovora, a Nijemci, s izborima koji dolaze najesen, protiv oba ova stava i, kako se činilo, protiv svega ostaloga. (Longford, 1976.) Kako navodi Henry

Kissinger, američki političar, diplomat i savjetnik dvojice američkih predsjednika, i za vrijeme dok je predsjednik SAD-a bio Eisenhower, mogla se osjetiti pragmatičnost i suzdržanost Britanaca u pitanju Berlina i riskiranja općeg nuklearnog rata. Poznati francuski proturatni slogan iz Drugog svjetskog rata *Pourquoi mourir pour Danzig?*, odnosno „Zašto umrijeti za Gdanjsk?“, u ovom je slučaju poprimao još goru varijantu „Zašto umrijeti za pečat u putovnici?“. Kissinger također uspoređuje Kennedyja i Eisenhowera u pogledu njihovih odnosa prema saveznicima i stavu prema NATO-u uspoređujući ih s ulogom koju su imali u Drugom svjetskom ratu. Eisenhower se sa saveznicima i borio u ratu, bio je jedan od zapovjednika oslobađanja Europe, dok je Kennedy bio uključen u Drugi svjetski rat na Tihom oceanu gdje su odluke Sjedinjenih Američkih Država bile puno više nacionalne i unilateralne. Kennedy nije bio spreman jamčiti veto saveznicima i preferirao je izravan odnos sa Sovjetskim Savezom. Eisenhowerova je strategija u vezi s Berlinom bila preuzeta iz originalnog dokumenta *containment*, blokirati Sovjete gdje god su izazivali Zapad. Kennedyjevi su ciljevi bili ambiciozniji, izravnim pregovorima sa Sovjetima nadao se jednom i zauvijek riješiti američko-sovjetske probleme i vidio je upravo Berlin kao prekretnicu, prepreku koja se mora eliminirati da bi se ostvario svjetski mir i stanicu na putu ka novom svjetskom poretku. To su i razlozi za novu, fleksibilniju diplomaciju prema Berlinu i, ako je potrebno, unilateralnu. (Kissinger, 1994.)

Kennedy, kako bi ponovno izgradio povjerenje u svoje vodstvo nakon Zaljeva svinja, nije mogao dopustiti da pretjerano reagira u ovoj situaciji. Proglašavanje nacionalnog izvanrednog stanja (engl. *National emergency*), koje bi mu omogućilo da, uz ostale ovlasti, pozove i do milijun rezerva, što je bila jedna od opcija za koju se mogao odlučiti, svakako bi impresionirala saveznike, američke građane, ali i Hruščova u pogledu razine ozbiljnosti pristupa cijelom političkom pitanju Berlina. Međutim, takva odluka, kao izraz potpune nacionalne posvećenosti određenom izazovu, ne donosi se često i ima dalekosežne posljedice i za opravdanje takve odluke ipak je bila potrebna izravnija sovjetska prijetnja Sjedinjenim Državama. Također, tu je i savjet koji mu je stigao izravno iz veleposlanstava u Moskvi, u kojem je naglašeno da bi Sovjeti bili više impresionirani važnim ali mirnim potezom, a ne potezom koji na svjetskoj razini izaziva paniku. Savjeti stručnjaka za odnose sa Sovjetima bili su na sličnom tragu jer je svaka dramatična odluka u ovom slučaju zahtijevala i dramatičan odgovor. Nakon šest teških tjedana odluka i smišljanja najboljeg odgovora Sovjetima u smislu da on neće ugroziti Sjedinjene Američke države, a niti ostatak slobodnog svijeta te da će istovremeno biti politički snažan odgovor Sovjetima na postavljene ultimatumе, odlučeno je, među ostalim, da će se znatno povećati vojni proračun, a rezerve će biti pozvane u stanje pripreme, a ne na trenutnu

mobilizaciju. Nacionalno izvanredno stanje, dakle, neće biti proglašeno, ali od Zapadnog Berlina se neće odustati i pregovori će se nastaviti. Građanima SAD-a i svijeta, predsjednik Kennedy predstavio je svoje planove u izravnom televizijskom obraćanju 25. srpnja 1961., naglašavajući još jednom da je prijetnja Berlinu zapravo prijetnja cijelom svijetu i da njihova prisutnost u Berlinu, pravo koje je osvojeno pobjedom nad nacističkom Njemačkom ne može biti prekinuto odlukom Sovjeta. „Zapadni Berlin je sve to. Ali iznad svega, sada je postao – kao nikada prije – veliko mjesto za testiranje zapadnjačke hrabrosti i volje, žarišna točka u kojoj se naše svečane obveze protežu godinama unazad od 1945. ... Ne možemo i nećemo dopustiti da nas komunisti istjeraju iz Berlina, ni postupno ni silom. Jer ispunjenje našeg zavjeta tom gradu ključno je za moral i sigurnost Zapadne Njemačke, za jedinstvo zapadne Europe i na vjeru čitavog slobodnog svijeta.“ (Sorensen, 1965.)

Hruščov je taj Kennedyjev nastup, kao i odgovor Sjedinjenih Američkih Država, označio kao beligerentan, očito ne smatrajući svoje prijašnje postavljenje ultimatumata takvim. Iz kasnijih se korespondencija može vidjeti i njegova svojevrsna ljutnja što Zapad nije odstupio ili što nije, u krajnjem slučaju kao ni oni, izišao pred njih s novim prijedlozima koji bi onda bili osnova za daljnje pregovore u vezi s cijelom situacijom. Sada je i njegova reputacija u pitanju i odgovor je morao uslijediti. Iako se mogao očekivati agresivan odgovor, koji bi bio u skladu s njegovim javnim nastupima u kojima je pozivao na uništavanje agresora, koje je tada često, radi dodatnog naglašavanja poslaničke poruke, držao odjeven u vojničku uniformu, nije uslijedio napad, već nešto što bi se više moglo okarakterizirati kao svojevrsna obrana. Dana 13. kolovoza 1961. počela je gradnja Berlinskog zida. Godinama je Istočna Njemačka bila suočena sa stalnom migracijom svojeg stanovništva, doslovnim bijegom na zapad. Godine 1961. procjenjivalo se da je ta brojka već na 3,5 milijuna ljudi, među kojima su i mnogi visokokvalificirani i visokoobrazovani radnici koji su trebali biti temelj razvoja Istočne Njemačke. Političke napetosti, neizvjesnost oko sudbine grada i države, opasnost od izbivanja rata i svi ostali elementi ove krize poslužili su kao katalizator tih društvenih kretanja i Sovjeti su odlučili staviti u potpunu kontrolu ono što su godinama pokušavali raznim pravnim, a ponegdje i fizičkim preprekama. Grad je podijeljen na dva dijela, Istok i Zapad nikad nisu bili udaljeniji i Zapadni Berlin prestao je biti put u slobodni svijet za milijune koji su ostali zatočeni iza željezne zavjese. U ovom slučaju, iako su to mogli napraviti i puno prije, s obzirom na političke poteze koji su do toga doveli, iskoristili su povijesni trenutak da njegovu gradnju zapravo opravdavaju potezima suprotne strane. Bilo je jasno da je izgradnja nemoralna, nelegalna i nehumana, ali, isto tako, da nije ni dovoljna za početak rata. Međutim, odgovor je morao doći, Kennedy je smatrajući kako njihov cilj nije bio migracija s istoka, već slobodna komunikacija Zapada sa

Zapadnim Berlinom, poslao američke vojne trupe s 1500 vojnika autocestom u Zapadni Berlin gdje su ih dočekali potpredsjednik Johnson i umirovljeni general Lucius Clay s ohrabrujućim porukama građanima Zapadnog Berlina da su još uvijek uz njih, obnavljajući nadu srušenu podizanjem zida.

Napetosti su nastavljene, prijedlozi i razmišljanja o mogućim kompromisima također su nastavljani. Nastavljeno je i naoružavanje i jedne i druge strane unutar kojeg su bila i nuklearna testiranja. Međutim, zid je ostao još gotovo tri desetljeća kao simbol podijeljenosti Istoka i Zapada. Prošao je i krajnji rok koji su u svojem ultimatumu postavili Sovjeti, međutim, nikakav međunarodni ugovor nije potpisan. Zapadni Berlin nije „umro“ kako su to prognozirali Hruščov i Sovjeti, već naprotiv, postao je simbol borbe Zapada protiv komunizma i godinama žarišna točka svjetske politike. Sjedinjene Američke Države ekonomski, politički i u svakom drugom smislu nastavile su ga podržavati i jasno su davale do znanja i građanima Berlina i Sovjetima da im je od vitalnog vanjskopolitičkog interesa i da tamo namjeravaju ostati. Jedan je od vrhunaca svoje političke karijere Kennedy doživio upravo u Berlinu, kada ga je posjetio u lipnju 1963. godine, a osjetio ga je kroz veličinu publike, uzvike, nadu i zahvalnost u očima prisutnih. Tu je i održao jedan od svojih najvažnijih i najupečatljivijih govora: „Sloboda ima mnogo poteškoća i demokracija nije savršena, ali nikada nismo morali postaviti zid kako bismo zadržali svoje ljude i spriječili ih da nas napuste. Želim reći, u ime svojih sunarodnjaka, koji žive miljama daleko na drugoj strani Atlantika, koji su daleko od vas, da su ponosi što su mogli podijeliti s vama, čak i na udaljenosti, priču ovih posljednjih osamnaest godina. Ne znam niti jedan grad, niti jedan grad koji je opsjeđan 18 godina da i dalje živi vitalnošću i snagom, nadom i odlučnošću grada Zapadnog Berlina. Iako je zid najočitija demonstracija neuspjeha komunističkog sustava, kako bi ga mogao vidjeti cijeli svijet, mi u tome ne uživamo, jer je, kao što je rekao vaš gradonačelnik, uvreda ne samo protiv povijesti, već i kazneno djelo protiv čovječnosti, razdvajanje obitelji, razdvajanje muževa i žena i braće i sestara i razdvajanje ljudi koji žele biti zajedno. ... Sloboda je nedjeljiva i kad je jedan čovjek porobljen, nitko nije slobodan. Kad svi budemo slobodni, tada se možemo veseliti onom danu kada će ovaj grad biti spojen kao jedna zemlja i ovaj veliki kontinent Europe u mirnoj zemaljskoj kugli s nadom. Kad taj dan napokon dođe, a hoće, stanovnici Zapadnog Berlina mogu biti zadovoljni činjenicom da su bili u prvim redovima fronta gotovo dva desetljeća.“ (JFK Library, 2021.)

Govor je završio čuvenom rečenicom „Ich bin ein Berliner“, a Berlin i građani Berlina toliko su ga se dojmili da je, kako saznajemo od njegova posebnog savjetnika Theodora Sorensena, već u avionu na povratku iz Berlina izjavio da dok je živ neće imati dan poput ovoga te da će svojim nasljednicima ostaviti poruku s napomenom da je pročitaju u trenucima obeshrabrenosti.

Poruka je imala samo tri riječi – *Idi u Njemačku* (Sorensen, 1965.)

3.2. Zaljev svinja: neuspjeh invazije i pobjeda Fidela Castra

„Ali ova mirna revolucija nade ne može postati plijenom neprijateljskih sila.

Neka svi naši susjedi znaju da ćemo se pridružiti njima kako bismo se suprotstavili agresiji ili subverziji bilo gdje u Americama.

I neka svaka druga sila zna da ova hemisfera namjerava ostati gospodar vlastite kuće.“

- John F. Kennedy

„Želim razgovarati s vama večeras o najjasnijem neuspjehu američke vanjske politike današnjice – o katastrofi koja prijeti sigurnosti cijele zapadne hemisfere – o komunističkoj prijetnji kojoj je dopušteno da nastane pred našim nosom, samo devedeset milja od naše obale. Govorim o nekad prijateljskom otoku kojem su naše kratkovidne politike pomogle da napravi prvu karipsku bazu komunizma: otoku Kubi.“ (JFK Library, 2021.) Tim je riječima John F. Kennedy, tada još senator i predsjednički kandidat, započeo svoje obraćanje prisutnima na večeri Demokrata održanoj u Cincinnatiju 6. listopada 1960. godine. Već se iz uvodne rečenice tog govora mogu prepoznati jasni politički stavovi i poruke o spomenutom događaju od prije nepune dvije godine koji, zapravo, i reflektiraju međunarodne odnose hladnog rata iz američke perspektive. Prvo, riječi *dopušteno je*, u kontekstu kubanske revolucije i uspostave komunističke diktature, jasno upućuju na stav američke politike *containmenta*, zadržavanja širenja komunizma. Iako se radilo o suverenoj državi, koja je i dotad bila u svojem društvenom uređenju sve samo ne demokratska i s iznimno lošim ekonomskim standardom života, Sjedinjene Američke Države morale su na vrijeme intervenirati, uplesti se u njihovu unutarnju politiku i napraviti sve što je potrebno da na globalnoj političkoj karti svijeta točkica komunizma ne izroni iz Karipskog mora. Drugo, riječi *katastrofa koja prijeti sigurnosti cijele zapadne hemisfere*, zapravo, opravdavaju i politički legitimiraju odluke i političke poteze koji su to trebali prevenirati, s obzirom na političku vatru koju je ta iskra mogla prouzrokovati. Potencijalne dugoročne posljedice svakako su dovoljan razlog za neki oblik državne intervencije. Ujedno, iz toga se također može ponovno jasno vidjeti američki stav prema komunizmu općenito, stav da je to katastrofalna ideologija čije se širenje mora zaustaviti i koja je velika prijetnja za cijeli slobodni svijet. I treće, svaki uspon komunizma, uspostava tog novog državnog uređenja u nekoj od samostalnih država bilo gdje u svijetu, percipira se kao vanjskopolitički neuspjeh ne samo Zapada, već, možda i još izraženije, samih Sjedinjenih

Američkih Država. Neposredna geografska blizina, kao i dotadašnji odnosi SAD-a i Kube, ponajviše u ekonomskom smislu, tu činjenicu dodatno naglašavaju. Međutim, kada je izgovorio riječi *najjasniji neuspjeh američke vanjske politike*, John F. Kennedy nije mogao ni zamisliti da će za nešto više od pola godine, u vezi s istim problemom, uslijediti još veći politički neuspjeh, ali ovaj put s njim kao glavnim akterom.

Što se zapravo dogodilo te novogodišnje noći 1959. godine? Iz američke perspektive naglo su prekinuti iznimno lijepi međunarodni odnosi s jednom susjednom državom, državom od jasnog američkog interesa u svakom pogledu koja je i doslovno i figurativno preko noći od prijatelja postala neprijatelj. Iz kubanske perspektive, perspektive Fidela Castra i njegovih istomišljenika, kako ih Kennedy opisuje, bradatih pobunjenika, uspješno je okončana kubanska revolucija koja je trajala pet godina, pet mjeseci i šest dana i gerilskim akcijama, potpomognutim lažnom propagandom oslobađanja svoje države, uspostavljena je prva komunistička diktatura u ovom dijelu svijeta. Uspješno upravljanje državom, jednim izrazito kompleksnim organizmom, što se u konačnici mjeri ekonomskim uspjehom i standardom života svojih građana te pravima koja im ona može osigurati, očito je previše složeno za komunistički način razmišljanja koji karakteriziraju ograničeni stavovi poput ideje da su svi ljudi jednaki ili općenitog nerazumijevanja ekonomije kao znanosti. Povijest je pokazala da ti parametri nisu ostvareni ni u jednoj državi s komunističkim uređenjem, ali u ovim povijeno političkim okolnostima i s relativno nerazvijenom političkom kulturom Kube, to još nije bilo dovoljno jasno da u startu odbace tu ideologu kao osnovu svojeg državnog uređenja. U svim komunističkim zemljama upravljanje državom, kao jednim od najkompleksnijih političkih elemenata, među ostalim, karakterizira i nedostatak imaginacije, ideje i znanja, međutim, to ide, naravno, isključivo na simboličkoj razini, i do toliko banalnih elementa kao što su i nazivi samih pokreta. Revolucija s Castrom na čelu počela je 26. srpnja 1953. godine, a pokret je, u pravoj komunističkoj maniri, nazvan Pokret 26. srpnja (izvorno: *Movimiento 26 de Julio*) ili u akronimu M-26-7 i tako je nastavljena tradicija nomenklature još od kineskog Pokreta 4. svibnja 1919., jednog od prvih koraka u uspostavi kineske komunističke partije, a isti se trend primjećuje i poslije u nazivima pokreta istog ili sličnog karaktera u brojnim drugim državama, kao što su Gvatemala, Nepal, Turska, Španjolska, Njemačka i Grčka, pa čak i u nazivima terorističkih organizacija u Sjedinjenim Američkim Državama vođenih istom ideologijom. Međunarodni praznik rada, koji se puno izraženije slavio u državama s takvim političkim uređenjem i koji su za vrijeme hladnog rata u Sovjetskom Savezu obilježavale velike vojne parade, kao svojevrsno dokazivanje moći, često se u mnogim takvim državama naziva i samo Prvi svibnja. Čak se i revolucija kojom je zlo boljševizma krenulo u svijet naziva Listopadska revolucija.

Fidel Castro i njegov Pokret 26. srpnja su, dakle, 1. siječnja 1959. godine preuzeli vlast na Kubi i katastrofa o kojoj je Kennedy govorio da prijete cijeloj zapadnoj hemisferi, misleći na potencijalni razvoj budućih događaja, za Sjedinjene Američke Države u vanjskopolitičkom pogledu, već je tad bila surova stvarnost. Važnost ove promjene vlasti na Kubi za Sjedinjene Američke Države možemo analizirati kroz tri dominantna aspekta vanjske politike i međunarodnih odnosa i sva su iz američke perspektive bila izrazito negativna. Prvo, Kuba je doista bila prijateljski otok za Sjedinjene Američke Države, njezin je dotadašnji vođa Fulgencio Batista bio proamerički orijentiran i jako je puno američkog kapitala odlazilo put Kube radi ostvarivanja ekonomske suradnje tih dviju država. U trenutku promjene vlasti, američke su tvrtke bile vlasnice 40 posto kubanske proizvodnje šećera, gotovo cijele stočarske industrije, 90 posto rudarskih koncesija i gotovo cijele naftne industrije, a ujedno su osiguravale i dvije trećine cijelog kubanskog uvoza. Međutim, uzimajući u obzir takve ekonomske pokazatelje, kao i činjenicu da je s jedne strane tog odnosa najbogatija svjetska država, a s druge država u kojoj su tjedna primanja prosječne obitelji iznosila šest američkih dolara, teško se može govoriti o suradnji i neki bi drugi izrazi, koji ne toliko pozitivno opisuju bilateralne međunarodne odnose, više odgovarali u ovom slučaju. Kako god taj odnos nazvali, on je u svakom svom obliku prestao postojati dolaskom Castra na vlast i svakako je predstavljao i ekonomski i politički udarac za Sjedinjene Američke Države. Tu možemo govoriti o izravnom negativnom utjecaju, utjecaju u užem smislu, koji je ekonomski mjerljiv i čije se posljedice financijski mogu barem aproksimativno odrediti, koje će se osjetiti u gospodarstvu SAD-a, ali koje će biti apsolutne i konačne i koje se mogu financijskim alatima sanirati i nadoknaditi. Međutim, koliko god velike te brojke bile, one su u ovom slučaju predstavljale najmanji problem iz američke vanjskopolitičke perspektive. Drugi je negativan aspekt bio znatno veći. On je predstavljao neizravan vanjskopolitički udarac, obuhvaćao je ovaj politički događaj u širem smislu, u kontekstu hladnoratovskih globalnih međunarodnih odnosa, u kontekstu sukoba ideologija, u kontekstu američkog političkog utjecaja u svijetu, a posebno u „njihovoj polovici“ svijeta. Bio je to udarac ugledu, idejama i vanjskopolitičkom djelovanju cijelog Zapada, koji je u ovom slučaju, s obzirom na sve okolnosti i konstelaciju snaga, gotovo u potpunosti usmjeren na Sjedinjene Američke Države. Taj aspekt političkog udara jako je teško mjerljiv, njegove su posljedice znatno dalekosežnije, uložili su puno veći, puno ga je teže sanirati i nadoknaditi, a izravno ili neizravno obuhvaćao je sve elemente američkog političkog djelovanja. Američki antikomunizam i borba za demokraciju i slobodu u očima svijeta nisu više bili toliko uvjerljivi, znatno je teže tu borbu voditi na drugim krajevima svijeta kad se nosi s bremenom ideološkog poraza u vlastitom dvorištu. Povijesni kontekst na globalnoj razini sve navedeno samo

potencira. U to je vrijeme politička situacija u Berlinu bila gotovo na vrhuncu napetosti, nuklearno oružje se razvija i testira na obje strane svijeta, Sjedinjene Američke Države trenutno zaostaju za Sovjetskim Savezom u svemirskoj utrci, situacija u Jugoistočnoj Aziji tek se zahuktava, a pokreti slični Castrovu inspiracija su za ostale države Latinske Amerike. To nas dovodi do trećeg aspekta ove političke situacije koji nije nužno negativan, ali s obzirom na sve okolnosti, sasvim sigurno je nužan. Politički je odgovor, radi ispravljanja cijele situacije i povratka u najgorem slučaju na staro, a u najboljem na neki drugi oblik državnog uređenja koji bi još više odgovarao Sjedinjenim Američkim Državama, jednostavno morao doći. Poruka s Kube odaslana u svijet morala je biti promijenjena. Odgovor, koji su ostali svjetski politički akteri, a i sam Castro, mogli očekivati, sasvim je sigurno istiskivao jako puno napora i unutarnje i vanjske politike, jako puno financijske i obavještajne potpore, i promatrajući ga u tom smislu, cijeli ovaj aspekt promatranja ove političke situacije možemo okarakterizirati kao negativan, budući da je u tom trenutku bilo dovoljno već postojećih izazova u koje su se ovi politički napori mogli usmjeriti. Također, ako se nešto s puno manje involviranja i potrošnje moglo na vrijeme spriječiti i ako se može pretpostaviti da je u slučaju nesprječavanja puno skuplji odgovor neizbježan, onda dotadašnju američku vanjsku politiku po tom političkom pitanju možemo označiti, kao što je Kennedy i učinio, kao kratkovidnu.

Ovaj je politički odgovor uz sebe vezao dva uvjeta koji su bili nužni za pozitivnu percepciju Sjedinjenih Američkih Država u međunarodnim odnosima i općenito za američku poziciju u hladnoratovskom sukobu. Odgovor je morao biti brz i morao je biti uspješan. Izostankom jednog od tih dvaju uvjeta, bez obzira na ostale elemente koji su u većoj ili manjoj mjeri njegov sastavni dio, ne samo da se ova politička akcija ne bi mogla označiti uspješnom, nego bi predstavljala još veći poraz američke vanjske politike, ovaj put ne uzrokovan pasivnošću ili inertnošću, već promašenim akcijama u vlastitoj izvedbi. Ako bi uspješan odgovor došao s određenim vremenskim odmakom, svejedno bi sugerirao određenu neodlučnost ili nespremnost na akciju, što može, u ovakvim globalnim političkim odnosima, biti jako indikativno. S druge strane, u slučaju neuspješnog političkog odgovora, ne bi se radilo o indikacijama, već o empirijskom dokazu pogreške u vođenju vanjske politike, dokazu određene političke slabosti i ranjivosti, što bi u ovakvim međunarodnim odnosima svakako bila jedna od gorih opcija. Problem je s ta dva uvjeta bio i to što su bili u političkom smislu u međusobnoj konfrontaciji, u smislu omjera uloženog političkog rada i vjerojatnosti uspjeha zapravo obrnuto proporcionalni. Kvalitetna priprema bilo kakvog odgovora zahtijevala je i dosta vremena, a s druge je strane brza realizacija za sobom vukla veću mogućnost pogreške ili u pripremi same akcije ili u procjeni težine i snage protivnika.

Kako su Sjedinjene Američke Države odgovorile na ovaj politički izazov? Dana 17. travnja 1961. godine započela je invazija u kubanskom Zaljevu svinja na južnoj obali otoka. Zaljev svinja do danas je ostao sinonim za tu operaciju i jedna od prvih asocijacija na Kennedyjevu administraciju uopće. Međutim, sam naziv (*engl. Bay of Pigs; šp. Bahía de los Cochinos*), plod je pogrešnog američkog prijevoda riječi *Cochinos* koja na španjolskom doista znači svinje, ali na kubanskom španjolskom označava ribu latinskog naziva *Balistes vetula* koja obitava u tom zaljevu i po kojoj je zaljev dobio ime. Iako je početak operacije bio u travnju 1961., pripreme su za tu invaziju počele puno prije, još za mandata Kennedyjeva prethodnika, predsjednika Dwighta Eisenhowera, koji je i iz Ovalnog ureda svjedočio dolasku Castra na vlast. Većina se planiranja o promjeni vlasti na Kubi u Americi, prihvatljivijoj opciji i načinima na koje se to može izvesti, koje je organizirala većinom Središnja obavještajna agencija (CIA), odvila 1960. godine, izborne godine u američkoj politici. Dakle, i politička situacija na Kubi, kao i plan američkog odgovora, analizirajući Kennedyjevu vanjsku politiku, pripadaju političkim izazovima koje su on i njegova administracija naslijedili, a ne koji su posljedica njegovih političkih odluka. Upravo je ta situacija bila jedna od prvih o kojima je Allan Dulles, tadašnji ravnatelj CIA-e, brifirao njega i njegove najbliže suradnike već nekoliko sati nakon inauguracije. Politički medeni mjesec, u kojem su novoizabrani predsjednici mogli uživati, u Kennedyjevu je slučaju, ponajviše zbog ove situacije, bio izrazito kratak. (Graubard, 2010.) Ili kako je John Fisher napisao u magazinu *Harper's*: „Svaki predsjednik treba otprilike dvanaest mjeseci da organizira svoj izvršni tim, da osjeti svoj put u veliku i opasnu mašineriju birokracije ... dok je Kennedy još pokušavao unijeti namještaj, krov je padoo i vrata su raznesena.“ (Sorensen, 1965.) Nitko nije mogao predvidjeti razmjere svjetskih kriza koje su uslijedile u sljedećih nekoliko mjeseci. Već 13. veljače Sovjeti su zaprijetili novom intervencijom u Kongu, 9. ožujka Sovjeti su bili jako blizu zauzimanja cijelog Laosa, a Kennedyju su predstavljeni američki planovi u vezi s cijelom situacijom, 18. ožujka Portugal, američki saveznik iz NATO-a, morao je poslati vojsku u Angolu protiv nacionalista koje su podržavali američki prijatelji iz Afrike. U Ženevi su Sovjeti 21. ožujka cijelu priču oko razoružavanja i zabrane testiranja nuklearnog oružja učinili najmanje upitnom. Jurij Gagarin ušao je 12. travnja u povijest prvim letom u svemir. Komunisti u Vijetnamu najavili su 1. svibnja preuzimanje cijele države u roku od godine dana. Unutarnji vojni puč srušio je 15 svibnja vladu u Južnoj Koreji koju su podržavale Sjedinjene Američke Države, 30. svibnja izvršen je atentat na diktatora Trujilloa u Dominikanskoj Republici, 4. lipnja održan je sastanak Kennedyja i Hruščova u Beču, 19. srpnja izbio je sukob između dviju zemalja s kojima su Sjedinjene Američke Države bile u prijateljskim odnosima, Francuske i Tunisa, 13. kolovoza

podignut je Berlinski zid, 25. kolovoza izbila je ustavna kriza u Brazilu, 30. kolovoza Sovjeti su najavili kršenje trogodišnjeg moratorija u vezi s nuklearnim testiranjem, a 18. rujna glavni tajnik Ujedinjenih naroda Dag Hammarskjold poginuo je u padu zrakoplova. (Sorensen, 1965.) Međutim, uz sve to, najveći je izazov prve godine Kennedyjeva mandata bila invazija u Zaljevu svinja. Kennedy je, dakle, naslijedio problem, a naslijedio je i plan, osobe zadužene za planiranje i kubansku armiju u egzilu koju je CIA, po Eisenhowerovu odobrenju, spremala da američke zamisli na Kubi i ostvari. S obzirom na akte međunarodnog prava i s obzirom na cijelu situaciju u svijetu, a ponajviše na mogući odgovor Sovjeta, odlučeno je da američka vojska neće izravno sudjelovati u izvršavanju ovog plana. I sam Kennedy je 12. travnja to i javno još jednom naglasio: ...neće biti, ni pod kojim uvjetima, nikakve intervencije u Kubi od strane američkih oružanih snaga, a ova vlada će napraviti sve što može – i mislim da ispunjava naše obaveze – da osigura da se nijedan Amerikanac ne uključi u bilo kakvu akciju unutar Kube; to je između Kubanaca.“ (Sorensen, 1965.) McGeorge Bundy, Kennedyjev savjetnik za nacionalnu sigurnost, uvjeravao je Predsjednika u izvrsnu pripremljenost operacije: „Obrana i CIA sada su prilično optimistični glede napada... U najgorem slučaju, smatraju da će se napadači povući u planine, a u najboljem, da bi mogli pokrenuti opći građanski rat u kojem bismo mogli otvoreno poduprijeti protukastrovske snage.“ (Graubard, 2010.) Kennedy je, uz male izmjene, hrabro prihvatio dotad utvrđen plan i, svjestan političkog rizika kojem se izlaže, odlučio dati prednost malim gerilskim operacijama umjesto izvođenja velike invazije i izričito zatražio da se ne pruža otvorena američka zračna podrška, vodeći brigu o tome da može u potpunosti demantirati bilo kakvu američku umiješanost ako operacija ne uspije. Bivši državni tajnik Dean Acheson i član Kennedyjeve administracije Arthur Schlesinger kad su doznali Kennedyjeve planove nisu bili toliko optimistični, a Acheson je čak i izjavio da ne moraš biti PriceWaterhouse da shvatiš kako tisuću i petsto nije isto što i dvadeset i pet tisuća. (Graubard, 2010.) Dakle, 17. je travnja samo između 1400 i 1500 Kubanaca, koje su uvježbali Amerikanci, izvršilo invaziju u Zaljevu svinja. Iako se radilo o Kubancima i bez obzira na Kennedyjev i općenito američki narativ, svijet i pogotovo Hruščova nije se moglo uvjeriti da ovdje nije riječ o američkom djelu. Hruščov je odmah osudio napad i iznio zahtjev da Sjedinjene Američke Države odmah obustave operaciju koja predstavlja prijetnju svjetskom miru. Kennedy je, vođen idejom da ga „radije nazovu agresorom, nego nitkovom“, ustrajao u operaciji koja je završila tragično. Poginulo je 140 napadača, a 1189 ih je zarobljeno. (Graubard, 2010.)

Kako saznajemo od njegova savjetnika Theodora Sorensena, ova, diplomatski nikako mudra i vojno unaprijed osuđena na propast, odluka rezultat je Kennedyjeve loše informiranosti i velike razlike između onoga što je on očekivao i kako se u stvarnosti odvijalo. Kennedy je mislio da

odobrava nešto diplomatski prihvatljivo i s malim šansama za neuspjeh. Mislio je da odobrava tiho, ali značajnu reinfiltraciju 1400 Kubanaca u njihovu domovinu, a to je i više nego glasno javno odjeknulo. Mislio je da opravdava plan u kojem bi, u slučaju neuspjeha, gerilske borbe mogle biti nastavljene zajedno s ostalim pobunjenicima na Kubi, a oni su dobili potpuno drugačije naredbe. Mislio je da dopušta kubanskim egzilantima da se bore za svoju državu bez američke pomoći, a oni su imali drugačiji dojam, očekujući američku pomoć. Mislio je da odobrava plan u kojem je uračunato da će uspjeti uz pomoć kubanskog podzemlja, vojnih dezertera i sve jačih pobunjenika, ali Castro je bio puno jači nego što su očekivali. Mislio je da odobrava plan kojim se požuruje akcija misleći da Castro još uvijek nema dovoljno vojnog kapaciteta da mu se odupre, ali su pogriješili. Koji su razlozi ovakvih potpuno pogrešnih očekivanja i neupućenosti, razlike između onoga što je mislio da odobrava i onoga što je stvarno odobrio? Nekoliko ih je. Prvi možemo pronaći u neiskustvu Kennedyja i njegove administracije. Nije bio potpuno upoznat s prednostima i nedostacima svojih raznih savjetnika, nije mogao još uvijek odlučiti vjeruje li više svojim instinktima ili iskustvu stručnjaka, bio je relativno nov u donošenju teških odluka i sve ostalo što se može i pretpostavit za predsjednika koji je niti sto dana u Uredu. Drugi razlog možemo pripisati vremenskom pritisku i tajnovitosti cijele operacije koja nije bila previše poznata nikome osim njenim autorima i zagovarateljima. Predsjednik nije bio dovoljno upućen. I treći razlog koji ovo može opravdati proizlazi iz činjenice da ova nova administracija još uvijek nije uspjela potpuno organizirati vlastito upravljanje krizama, što je omogućilo da ostali, ponajviše CIA, imaju dominantan utjecaj. (Sorensen, 1965.)

Ta je cijela situacija sasvim sigurno predstavljala vanjskopolitički poraz Kennedyja i njegove administracije, i to relativno brzo nakon preuzimanja predsjedničke dužnosti. Kennedy je bio shrvan događajem, osjećao se odgovornim, Zaljev svinja označio je kao „najgore iskustvo u životu“, međutim, to nikada nije javno pokazivao. Čak su se i Republikanci suzdržali od napada, ako izuzmemo primjedbu u njihovu glasilu kluba zastupnika kojom su se pitali je li ikada ijedan predsjednik doveo Sjedinjenje Američke Države u takvu nepriliku u tako kratkom roku. Od javnih je nastupa možda i najzapaženija njegova poruka u vezi s cijelom situacijom bila kada je izjavio kako pobjeda ima tisuću otaca, dok je poraz siročje. Iznenađujuće za sve tadašnje političke aktere, kao i za novinare i za širu javnost, popularnost mu je u Sjedinjenim Američkim Državama nakon svega skočila na 83 posto, što je i sam Kennedy u svojem stilu komentirao riječima: „Što ti gore ide, to te više vole.“ (Graubard, 2010.)

Međutim, na vanjskopolitičkom planu i u globalnim međunarodnim odnosima, taj poraz svakako nije naišao na tako pozitivnu percepciju kao u unutarnjoj američkoj politici. Taj poraz

nije bio siroče, već je, htio on to priznati ili ne, John F. Kennedy bio njegov politički otac i morao je snositi posljedice koje su se na vanjskopolitičkom planu mogle očekivati. Također, nakon tog poraza nije toliko bitno što je pošlo po zlu, zašto određeni politički cilj nije ispunjen, je li boljom pripremom sve moglo imati drugačiji ishod, je li Predsjednik trebao biti više uključen, je li trebala sudjelovati američka vojska, je li s operacijom trebalo još pričekati ili se zakasnilo. Ono što je puno bitnije, su posljedice koje su uslijedile. Izravne ili neizravne. Izravne u smislu stalne komunističke prijetnje u neposrednoj blizini s realnom opasnošću daljnjeg širenja ili otvorene suradnje s njihovim najvećim rivalima, a neizravne u obliku da će taj vanjskopolitički poraz uvelike obilježiti i svaku sljedeću vanjskopolitičku odluku i da će ove odluke svakako ući u kalkulaciju njihovih suparnika pri formiranju vlastitih vanjskopolitičkih odluka. I izravne i neizravne posljedice došle su jako brzo, u obliku ostalih velikih političkih kriza koje su obilježile njegov kratak predsjednički mandat.

3.3. Kubanska raketna kriza: povijesni kontekst i posljedice za međunarodne odnose

*„Počnimo iznova - sjećajući se s obje strane da uljuđenost nije znak slabosti,
a iskrenost je uvijek predmet dokaza.*

*Nemojmo nikada pregovarati iz straha.
Ali, nemojmo se nikada bojati pregovarati.“*

- John F. Kennedy

Izrazito je nezahvalno, iz aspekta znanstvenog pristupa političkog analiziranja određenog razdoblja, pokušati jednu kompleksnu, slojevit, heterogenu cjelinu efektno, poetično ili sugestivno sažeti, komprimirati ili stilizirati tako da to bude reprezentativna projekcija, da se ne izgubi meritum ili da se ne izostavi određen definirajući element. Osobito kada je riječ o cjelini koja, iako formalno ima svoj početak i kraj, ne predstavlja samostalnu, zaokruženu cjelinu koja se može jednodimenzionalno te vremenski i prostorno izvankontekstualno promatrati, već cjelinu koja je, koliko god specifična ili u određenim elementima jedinstvena bila, samo jedna etapa na povijesnom putu koji je stotinama godina determiniran istim načelima, paradigmama i idealima. I osobito kada je riječ o najvišoj razini političke složenosti, što predsjednička funkcija u političkom sustavu Sjedinjenih Američkih Država svakako jest. U slučaju predsjedničkog mandata Johna F. Kennedyja sve je još dodatno naglašeno povijesnim političkim kontekstom druge polovine dvadesetog stoljeća, a pogotovo iz perspektive američke vanjskopolitičke pozicije. Tijek mandata ili fragmentirani politički izazovi i krize koji pozivaju na samostalnu političku analizu to samo dodatno otežavaju. Međutim, s obzirom na sve spomenuto, iznenađujuće je koliko samo trinaest dana u mandatu predsjednika Kennedyja vjerno prikazuje gotovo sve prednosti i mane, pobjede i poraze njegove vanjske politike, pozitivne i negativne posljedice određenih njegovih političkih odluka i općenito političke izazove koji su obilježili njega i njegovu administraciju. Trinaest dana koji su predstavljali kulminaciju i njegova vanjskopolitičkog djelovanja i, kako je povijest pokazala, cijelog hladnoratovskog razdoblja. Trinaest dana, od 16. od 29. listopada 1962. godine, koji su u američkoj i svjetskoj političkoj povijesti ostali zapamćeni kao Kubanska raketna kriza. Čak i sam naziv ovog kratkog segmenta hladnoratovske povijesti, Kubanska raketna kriza (*engl. Cuban Missile Crisis*), isključivo leksički promatrajući pojedine riječi koje tvore ovu sintagmu, neodoljivo asocira upravo na mandat predsjednika Kennedyja i kada bi se on promatrao tako da ovu krizu hipotetski ne uključimo u njegov politički opus. Kuba kroz njegov neuspješan pokušaj u Zaljevu svinja, ali i općenito kroz konstantnu opasnost ideološke suprotnosti i napetih

političkih odnosa koji su za njegova mandata bili najbliži eskaliranju u otvoreni sukob. Raketne kao simbol općenite utrke u naoružanju, ali i kao simbol nuklearnog oružja čijoj smo upotrebi u cijelom hladnom ratu opet za njegova mandata bili najbliže. I konačno kriza, koja je u raznim političkim oblicima protkana kroz cijeli njegov mandat. Međutim, ova kriza ipak se ističe više od ostalih i često se označava kao, ne samo najveći izazov s kojim se Kennedy susreo, već i kao vrhunac cijelog hladnog rata. Ako se razumiju politički razmjeri hladnog rata, visina uloga, važnost i u povijesnom kontekstu i za budućnost međunarodnih odnosa i globalnog svjetskog poretka, onda se može pretpostaviti, kako bi se zaslužila i opravdala ova figurativna titula najnapetijeg i najopasnijeg njegova dijela, koliko je svijet došao blizu realiziranja najcrnjeg scenarija.

Ova kriza, koja se mogla razviti do bljeskova nuklearnih eksplozija iznad gradova širom svijeta, započela je bljeskom fotoaparata na američkom špijunskom zrakoplovu za vrijeme prelijetanja Kube, ustaljene američke vojno-obavještajne prakse nakon neuspjeha u Zaljevu svinja kojim su, na tom otoku u neposrednoj američkoj blizini, snimljene sovjetske nuklearne rakete 14. listopada 1962. godine. Iste one koje su Sovjeti ponosno pokazivali svijetu na prvosvibanjskoj vojnoj paradi, samo što sada nisu ceremonijalno bile na Crvenom trgu, već je unutar njihova dometa bio gotovo cijeli teritorij Sjedinjenih Američkih Država. Predsjednik Kennedy i njegovi bliskiji suradnici o toj su nagloj promjeni u ravnoteži vojne moći na zapadnoj hemisferi obaviješteni u utorak, 16. listopada 1962. godine. Zašto je, s obzirom na to koliko je ozbiljna bila ova prijetnja američkoj nacionalnoj sigurnosti i slučaj bez presedana u američkoj vanjskoj politici, Predsjednik bio obaviješten tek nakon dva dana? Tu je odluku donio njegov savjetnik za nacionalnu sigurnost McGeorge Bundy, kako saznajemo iz memoranduma koji je osobno poslao Kennedyju mjesecima nakon završetka krize, a opravdavao ju je s nekoliko argumenata. Morala se provjeriti vjerodostojnost snimaka i pripremiti ostali tehnički preduvjeti za informiranje Predsjednika. Kako bi sve ostalo potpuna tajna, sve ostale predsjedničke aktivnosti morale su se održati u što normalnijem tonu, što bi bilo znatno teže znajući ovu informaciju. Također, iz sigurnosnih razloga, ova informacija predstavljala je nešto o čemu se ne razgovara preko telefona. A Bundy je i smatrao kako je najbolja priprema Predsjedniku za ovu predstojeću krizu mirna večer i odmor od napornog političkog vikenda. (Sorensen, 1965.) U pripremi političkog odgovora, koji je morao uslijediti, trebala mu je i pomoć savjetnika, koji su, kao i on, svjedočili raznim povijesnim događajima koji su budili zajedničke uspomene i uvjerenja. Uz Drugi svjetski rat i hladni rat koji su ih sve politički oblikovali, tu su i pojedinačni elementi iz nedavne prošlosti. München, Pear Harbour, željezna zavjesa, *containment*, blokada Berlina, Koreja, makartizam, Sueska kriza... (May, Zelikow: 1997.)

Naravno, ono što je predstavljalo prvi izazov za Predsjednika i njegov kabinet jest kako odgovoriti, kako reagirati sada kada znaju za ovu neposrednu opasnost. Nekoliko je opcija političkog odgovora bilo u razmatranju, a dijapazon je išao od toga da se ne uradi ništa, do pokretanja invazije i svrgavanja Castra. Osim tih krajnjih opcija spektra političkih odluka, jedna je od opcija bila i diplomatski pritisak na Sovjete. Izravno, primjerice u obliku samit konferencije, ili posredno preko Ujedinjenih naroda ili Organizacije američkih država. Postojala je opcija i izravnog, tajnog pristupa Castru s ciljem da ga se udalji od Sovjeta uz prijetnju da će Kuba politički pasti, a da će sovjetska podrška izostati. Također, jedna je od opcija bila i pokretanje neizravne vojne akcije, u obliku blokade, uz koju bi došla i pojačana zračna kontrola i upozorenja. I konačno, opcija koja je po svojem intenzitetu zapravo prva ispod potpune invazije na Kubu, bila je ciljani zračni udar usmjeren na rakete i ostale vojne mete, s upozorenjem ili bez njega. Političke opcije koje bi u međunarodnim odnosima znatno glasnije odjeknule i koje su zapravo ostavljale jako malo političkog manevarskog prostora, ako bi bile donesene, kao što je proglašavanje nacionalnog izvanrednog stanja ili traženje od Kongresa da objavi rat Kubi, bile su moguće, ali nisu razmatrane kao realna opcija. Kennedy je odbijao prijedloge da se ne čini ništa ili da se pokuša diplomatskim pritiskom, smatrao je da ovakva prijetnja mora dobiti konkretniji odgovor, ne samo zbog izravne opasnosti raketa, već zbog efekta koji one imaju na globalnu političku ravnotežu. Također, smatrao je invaziju na Kubu zadnjom opcijom. (Sorensen, 1965.) Kennedy je cijelu situaciju svojim najbližim suradnicima u Bijeloj kući komentirao na sljedeći način: „Dopustite mi da najprije kažem što je problem, iz moje perspektive. Prvo, mislim da mi trebamo razmisliti zašto su Rusi ovo napravili. To je zapravo bio opasan, ali i koristan potez s njihove strane. Ako mi ne napravimo ništa, oni imaju raketnu bazu tamo sa svim pritiscima koje to donosi Sjedinjenim Državama i štetom našem prestižu. Ako napadnemo rakete ili Kubu u bilo kojem obliku, to im daje jasan povod da zauzmu Berlin, kao što su mogli u Mađarskoj za vrijeme anglo-rata u Egiptu.“ (May, Zelikow: 1997.) Dakle, jasno je da je i sam odgovor morao biti razmatran u kontekstu cijelih globalnih političkih odnosa, kakve će posljedice uzrokovati i koliko će teža američka pozicija biti u novim političkim izazovima, koje će inicirati njihovi politički suparnici, kao izravna ili neizravna posljedica upravo ove odluke. Također, jasno je da Kennedy i u ovoj situaciji gleda širu sliku, koliko god izazov i prijetnja bili veliki ili intenzivni, promatra ih kao samo dio ukupne hladnoratovske borbe, bitku, zbog koje se ne smije izgubiti rat. Hladni rat.

Kompromis je i napravljen, od svih opcija, iako je svaka imala svoje zagovaratelje i barem donekle opravdane razloge, odlučeno je da prvi korak bude upoznavanje američke javnosti s ovom prijetnjom i da se najavi pomorska blokada Kube, točnije, kako ju je Kennedy ublaženo

nazvao, karantena. Potreba za korištenjem ublaženog izraza u Kennedyjevoj retorici proizlazi iz međunarodnopravnog tumačenja pojma „blokada“, koji može označavati ratni čin. Pojam je definiran Poveljom Ujedinjenih naroda, u članku 42., unutar poglavlja naslovljenog „Djelovanje u slučaju prijetnje miru, narušenja mira i čina agresije“, a mogao bi se u ovom slučaju i pod ovakvim okolnostima smatrati činom koji izaziva, a time i opravdava rat - *Casus belli*. (Narodne novine, 2021.) Bez obzira na naziv, u stvarnosti je to predstavljalo pomorsku blokadu Kube i taj je naziv ostao kod većine autora koji su se bavili analiziranjem ove krize, primjerice američki profesor sa Sveučilišta Georgetown David S. Painter. (Painter, 2002.) Kennedy se američkoj javnosti obratio 22. listopada 1962. u izravnom televizijskom prijenosu iz Bijele kuće, najavljenom na svim nacionalnim televizijskim mrežama uz oznaku najveće nacionalne važnosti, uvodnim riječima: „Ova je vlada, kao što je i obećala, održala najbliži nadzor nad rastom sovjetskog vojnog utjecaja na otoku Kubi. U proteklih tjedan dana, nepogrešivi dokazi utvrdili su činjenicu da se na tom zatočenom otoku trenutno priprema niz ofenzivnih raketnih lokacija. Svrha ovih baza ne može biti ništa drugo nego pružanje mogućnosti nuklearnog napada na zapadnu hemisferu.“ (JFK Library, 2021.) U nastavku govora predstavljeni su planovi američkog vodstva u vezi s cijelom situacijom. Kako bi se zaustavio daljnji razvoj naoružanja na Kubi, inicira se stroga karantena za svu ofenzivnu vojnu opremu koja se isporučuje na Kubu, svi brodovi bilo koje vrste koji putuju prema Kubi iz bilo koje države ili luke bit će vraćeni, ako se utvrdi da prevoze oružje. Ako je potrebno, ova će se karantena proširiti i na druge vrste tereta i prijevoznike. Nadalje, nastavlja se nadzor Kube i ako se ovakve akcije nastave, bit će to opravdanje za daljnje postupke. Kennedy je naglasio da će politika SAD-a biti takva da će smatrati svaku nuklearnu raketu lansiranu s Kube, protiv bilo koje nacije na zapadnoj hemisferi, napadom Sovjetskog Saveza na Sjedinjene Američke Države, koji onda zahtijeva potpun odgovor prema Sovjetskom Savezu. Kao nužnu vojnu mjeru predostrožnosti, najavio je ojačanje njihove baze u Guantanamu i naredio da dodatne vojne jedinice budu u stanju pripravnosti. Upozorio je i saveznike širom svijeta, a Organizaciju američkih država pozvao je da razmotri ovu prijetnju sigurnosti hemisfere s obzirom na članke 6. i 8. Ugovora iz Rija (*engl. Rio Treaty*) u znak podrške svim potrebnim radnjama, budući da Povelja Ujedinjenih naroda dopušta regionalne sigurnosne aranžmane. A pozivajući se na Povelju Ujedinjenih naroda, zatražio je da se bez odgađanja sazove hitan sastanak Vijeća sigurnosti kako bi se poduzele mjere protiv ove najnovije sovjetske prijetnje svjetskom miru, gdje će se zatražiti brzo demontiranje i povlačenje svih ofenzivnih oružja na Kubi, pod nadzorom promatrača Ujedinjenih naroda, prije nego što se karantena može ukinuti. Na koncu, pozvao je i Hruščova osobno da zaustavi ovu prijetnju svjetskom miru i stabilnim odnosima

između tih dviju nacija i da se pridruži povijesnim naporima da se okonča opasna utrka u naoružanju te da sudjeluje u potrazi za mirnim i trajnim rješenjima. U razumijevanju važnosti ovog govora i povijesne težine i značaja koji je imao, može nam pomoći opasaka posebnog Kennedyjeva savjetnika Theodorea Sorensena, koji je, sastavljajući nacrt ovog govora, kao inspiraciju koristio govore bivših američkih predsjednika Woodrowa Wilsona i Franklina Roosevelta. Govore kojima su objavljivali ulazak Sjedinjenih Američkih Država u Prvi, odnosno Drugi svjetski rat. Iz istog povijesnog izvora možemo dobiti i sliku subjektivne percepcije cijelog događaja, u kojoj su se, s obzirom na pritisak i intenzitet, dani pripreme činili deset puta dužima, ali i objektivne faktore u smislu enormne političke pripreme, tehničkih diplomatskih preduvjeta koji su prethodili samom obraćanju javnosti. Tu je i dokaz operativnog uspjeha držanja krize ovakvih razmjera u potpunoj tajnosti ne samo od javnosti, već i od ljudi izvan najužeg kruga suradnika. (Sorensen, 1965.) Nastup predsjednika Kennedyja, obraćanje američkoj javnosti, Kubi, Sovjetima, ali i cijelom svijetu, je, dakle, samo vidljiv vrh figurativne političke sante leda ispod koje stoje nebrojeni sati političkog i diplomatskog rada. Također, simboliku njegova samostalnog nastupa pred kamerama možemo tražiti u činjenici da je, bez obzira na mnoštvo suradnika i savjetnika, političkih ili stručnih, i njihove prijedloge najboljeg političkog odgovora u interesu SAD-a, konačna odluka ipak bila odluka jednog čovjeka. Bivši američki državni tajnik za vrijeme predsjednika Trumana, Dean Acheson, poslije je i u osobnoj poruci čestitao Kennedyju i naglasio: „Samo nekolicina ljudi zna bolje od mene koliko je teško donositi ovakve odluke i koliko je velika razlika između savjetnika i onoga tko donosi odluku.“ (Chace, 1998.)

A odluka je bila u diplomatskoj maniri, odmjerena, dovoljno jaka poruka da se jasno izraze američki interesi, a ujedno i dovoljno suzdržana da ne poziva na snažan odgovor suprotne strane. Da se ne može jasno protumačiti kao napad, ali i da ne predstavlja politički blag i mekan odgovor. Osim nužne podrške dvotrećinske većine unutar Organizacije američkih država, kojom je ova karantena dobila međunarodnopravni legitimitet, podrška je stigla i od ostalih država Zapada, Ujedinjene Kraljevine, Njemačke, Francuske, ali i od NATO-a. Karantena je u sljedećim danima doživjela dva izazova. Prvi je, bez obzira na podršku saveznika, bio njeno opravdavanje pred Vijećem sigurnosti Ujedinjenih naroda, budući da su Sovjeti negirali bilo kakvu povezanost s raketama na Kubi. Čak su i neki britanski i francuski mediji postavljali pitanje postoje li uopće rakete. Taj je posao odradio Adlai Stevenson, američki veleposlanik pri Ujedinjenim narodima, u jednoj od najpoznatijih epizoda, političkom obračunu sa sovjetskim veleposlanikom Valerianom Zorinom, kada je cijelom svijetu pokazao fotografije raketa i tražio sovjetsku potvrdu. „U redu, gospodine, dopustite mi da vam postavim jedno jednostavno

pitanje. Negirate li vi, veleposlaniče Zorin, da je SSSR smjestio i postavlja rakete srednjeg i dužeg dometa na Kubu? Da ili ne? Ne čekajte prijevod: da ili ne? ... Spreman sam čekati svoj odgovor dok se pakao ne smrzne, ako je to vaša odluka ... A također sam spreman iznijeti dokaze u ovoj sobi.“ Kennedy je sam nastup opisao kao sjajan, uz dodatak kako nije znao da Adlai to ima u sebi. (May, Zelikow: 1997.) Drugi je izazov karantene bio realan, hoće li izdržati u stvarnosti, hoće li uspjeti zadržati sovjetske brodove koji su krenuli put Kube. Kako će Sovjeti reagirati na ovaj američki potez? Prva linija potencijalnog budućeg općeg nuklearnog rata bila je upravo linija karantene koju je čuvala američka mornarica. I upravo je na toj liniji početak bio najbliže. Sovjeti su ovu karantenu označili najobičnijim piratstvom, naglasili su kako ju smatraju činom agresije i da će svojim brodovima narediti da je ignoriraju. U telegramu koji je 24. listopada 1962. Hruščov poslao Kennedyju, ti su stavovi jasno izraženi. Telegram je započeo riječima „Zamislite samo, gospodine Predsjedniče, da smo mi vama postavili uvjete ultimatumu koje ste vi nama postavili ovim postupkom. Kako biste reagirali na ovo? Mislim da biste bili ogorčeni na takav korak s naše strane i nama bi to bilo razumljivo“. Hruščov je naglasio da se odnosi između Sovjetskog Saveza i Kube, kao i njihovi odnosi s bilo kojom drugom državom, bez obzira na njen ustroj, tiču isključivo država među kojima postoji odnos. Također, karantena se može uspostaviti, u skladu s prihvaćenom međunarodnom praksom, samo sporazumom među državama, a ne može biti nametnuta od neke treće strane. „Vi, gospodine Predsjedniče, ne proglašavate karantenu, već postavljate ultimatum i prijetite da ćete, ako ne popustimo vašim zahtjevima, upotrijebiti silu. Razmislite što govorite! I želite me nagovoriti da pristanem na ovo! Što bi značilo pristati na ove zahtjeve? To bi značilo voditi se u odnosima s drugim zemljama ne razumom, već podvrgavanjem samovolji. Više se ne obraćate razumu, već nas želite zastrašiti.“ (State, 2021.) Naglasio je da Organizacija američkih država u ovoj situaciji nema nadležnost za donošenje ovakve odluke, koju oni naravno ne priznaju, da Sjedinjene Američke Države krše i međunarodno pravo i općeprihvaćene norme, ali i prava koja uživa svaka suverena država te da ne postoji pravna osnova koja može opravdati ovakav pristup međunarodnim odnosima.

Vojnih iskri, u obliku prelijetanja vojnih zrakoplova ili ispaljivanja pucnjeva upozorenja bilo je, osim na spomenutoj liniji, i na drugim frontovima, iznad teritorija Kube, ali i iznad teritorija i SAD-a i SSSR-a, međutim, nisu se rasplamsale u otvoreni sukob. Težina donošenja političkih odluka dodatno je naglašena vremenskim pritiskom, a vrijeme je istjecalo kako su se sovjetski brodovi približavali granici karantene. Uslijedili su pregovori i političke ponude s obje strana, politička šahovska partija na svim razinama međunarodnih odnosa, od izravnih javnih obraćanja preko masovnih medija do tajnih sastanaka, prenošenja poruka putem posrednika, ali

i izravne komunikacije Kennedyja i Hruščova. U uvodnom obraćanju u telegramu od 27. listopada 1962. koji je Hruščov poslao Kennedyju možemo primijetiti dodatne razloge zbog kojih su Sovjeti iz svoje perspektive zapravo opravdavali postavljanje raketa i nisu te rakete u susjedstvu Sjedinjenih Američkih Država smatrali politički neprimjerenima. Odnose Kube i Sovjetskog Saveza, kao i političke odluke za vrijeme ove krize u dotadašnjoj komunikaciji sa sovjetske strane obilježavalo je pozivanje na običaje međunarodnog prava, međunarodnopravne dokumente, suverenost države ili prava bilateralnih međunarodnih odnosa. Međutim, u ovom slučaju argument je počivao na političkom reciprocitetu međunarodnih odnosa hladnog rata. U međunarodnom pravu, reciprocitet je načelo usmjereno na recipročno osiguranje poštovanja suvereniteta države, ostvarenje načela jednakosti država te zaštitu interesa domaćih državljana. (Hrvatska enciklopedija, 2021.) U kontekstu hladnog rata, to se iz perspektive dviju najvećih svjetskih sila, s obzirom na jedinstvenu takvu političku situaciju u povijesti, često ostvarivalo i u stvarnoj, praktičnoj primjeni koja nije uvijek diplomatski ili zakonski formalno uređena. I jedna i druga strana smatrale su da imaju pravo na međunarodnom planu najmanje na ekvivalent onih prava koja uživa suprotna strana. Hruščov stoga u telegramu konstatira: „Ovo nije tajna. Odgovorne američke osobe otvoreno izjavljuju da je to tako. Vaše rakete se nalaze u Britaniji, nalaze se u Italiji i usmjerene su protiv nas. Vaše rakete se nalaze u Turskoj. ... Uznemireni ste zbog Kube. Kažete da vas ovo uznemiruje jer je od obale Sjedinjenih Američkih Država udaljeno 90 milja morem. Ali Turska s nama graniči ... Smatrate li onda da imate pravo zahtijevati sigurnost vlastite zemlje i uklanjanje oružja koje nazivate uvredljivim, ali ne dajete isto pravo nama? Razarajuće raketno oružje, koje nazivate uvredljivim, postavili ste u Tursku, doslovno pored nas. Kako se onda priznanje naših jednakih vojnih kapaciteta može pomiriti s tako nejednakim odnosima između naših velikih država? Ovo je nepomirljivo.“ (State, 2021.) Sjedinjene Američke Države imale su petnaest *Jupiter* raketa postavljenih u Turskoj. Još jedno nasljeđe koje je prethodna administracija ostavila Kennedyju. Poslije u toj komunikaciji pronalazimo i prve prijedloge mogućeg rješenja cijele situacije. Sovjeti su predložili da su spremni povući sve naoružanje s Kube koje SAD smatra neprimjerenim i obvezati se na to pred Ujedinjenim narodima, uz uvjet da SAD isto to napravi sa svojim raketama u Turskoj. Ostavili bi, naravno, određeno vrijeme koje je potrebno da se cijele operacije politički i logistički koordiniraju i dogovore, kao i da se dobije dopuštenje vlada Kube i Turske, nužno za ulazak predstavnika u te zemlje i za inspekciju ispunjenja zavjeta koje je dala svaka strana. Također, sovjetska vlada bi obećala da će poštovati nepovredivost granica i suvereniteta Turske, da se neće miješati u njezine unutarnje stvari i da neće napadati Tursku. Sjedinjene Američke Države trebale bi se jednako obvezati u vezi s Kubom, da će poštovati

nepovredivost kubanskih granica i njezina suvereniteta, obvezat će se da se neće miješati u njezine unutarnje stvari i da neće napadati Kubu. Pregovori između Kennedyja i Hruščova nastavili su se, vođeni raznim diplomatskim kanalima. Ti su prijedlozi, u nešto ipak izmijenjenom obliku, prihvaćeni. Izmjena se sastojala u tome da će povlačenje američkog naoružanja iz Turske ostati tajna za širu političku javnost, ali i dalje ostaje uvjet koji se Sjedinjene Američke Države obvezuju ispuniti u doglednom vremenu. Sovjeti će povući rakete s Kube, a SAD se obvezuju na odnos s Kubom koji u svakom svom obliku isključuje američku invaziju i pokušaj rušenja političkog uređenja. Pregovori su, dakle, bili okončani i dogovor je bio postignut. Do sukoba, iako mu nikad nismo bili bliže, nije došlo i riječima Hruščova, nije se nastavilo zatezati ratni čvor, već je barem u ovoj situaciji on uspješno odvezan.

Promatrajući cijelu situaciju nameće se neizostavno pitanje, u međunarodnim odnosima i diplomaciji, analizirajući određeni događaj, gotovo uvijek i najvažnije. Zašto? Međutim, jasno je zašto i kako je ova kriza riješena, u konačnici ipak mirnim putem, barem uopćeno promatrajući širu političku sliku, i zašto nije došlo do općeg sukoba, već se sve zadržalo u obliku političke konfrontacije, razgovora, prijedloga blefova i kompromisa. Jasno je i zašto je do krize došlo, u ovakvom omjeru svjetskih snaga, odnosa Istoka i Zapada i znajući američku političku i vojnu povijest. Ovakav potez suprotne strane pretpostavljao je i američki odgovor koji je samo ovisio o trenutku kada će njihove obavještajne službe za tu neposrednu opasnost saznati. Također, s obzirom na ovakve proporcije prijetnji i uloga, moglo se očekivati izvjesno razdoblje političkih napetosti, koje se, iz današnje perspektive, ispostavilo kao vrhunac napetosti hladnoratovskih političkih odnosa. Ali ono što u cijeloj ovoj vanjskopolitičkoj epizodi nije jasno, jest zašto su rakete postavljene na Kubu, koji su razlozi takvog postupka, što su time htjeli postići i kojim su krajnjim političkim ciljevima bili vođeni Sovjeti. To je pitanje svakako bilo jedno od glavnih koje je američko vodstvo postavljalo u trenutku kada su saznali za prijetnju i za vrijeme planiranja inicijalnog odgovora. Tada su se mogle samo postavljati političke teorije sastavljene na temelju analiza političkih savjetnika i kremljologa te se primjenjivati i na tadašnju političku situaciju i na kontekst hladnog rata općenito. Međutim, ni danas, više od pola stoljeća poslije i više od trideset godina od formalnog završetka političkog i povijesnog okvira unutar kojeg se sve to odvijalo, ne možemo sa sigurnošću ustanoviti glavni razlog tog postupka, već se, s većom ili manjom vjerojatnošću, možemo samo zadržati na političkim teorijama. Nekoliko je političkih teorija koje bi to objašnjavale, koje su razmatrane u listopadu 1962. godine u Bijeloj kući, u trenucima kada su samo Sjedinjene Američke Države znale kakva nas kriza čeka u narednim danima. Kennedyja je u tim trenucima mučilo pitanje ne samo koji potez povući, već zašto su sovjeti napravili potez koji toliko dramatično i opasno

odskače od njihove dotadašnje međunarodne prakse. Teorija koja se prva nametala bila je da se radi o politici hladnog rata. Hruščov je vjerovao da su Amerikanci previše bojažljivi da riskiraju nuklearni rat i da po tom pitanju neće napraviti ništa osim prosvjedovati. Time bi se pokazali slabima na međunarodnom planu, što bi rezultiralo ne samo dvojbama među njihovim saveznicima, već bi povećalo svojevrsnu političku privlačnost komunizma kao ideologije, što je posebno važno s obzirom na političku situaciju u Latinskoj Americi, gdje je širenje te ideologije imalo velik potencijal. Dakle, izazivanje loše američke političke reakcije radi ideološke pobjede. Druga je teorija da se radilo o političkoj zamci radi odvlačenja pozornosti. Da su Sjedinjene Američke Države jako reagirale i napale, u globalnim odnosima, politički malu Kubu, njihovi bi saveznici bili podijeljeni, Ujedinjeni narodi užasnuti, a Latinska Amerika politički bi se usmjerila izrazito protiv SAD-a. Usmjereni na saniranje vanjskopolitičke štete i s promijenjenim fokusom vanjskopolitičkog interesa SAD-a, Sovjetski Savez mogao bi puno lakše započeti s političkim zauzimanjem Berlina. Jedna je od teorija također bila da se radi o obrani Kube. Kuba je Sovjetima bila od iznimne geopolitičke važnosti, politički satelit duboko u američkoj hemisferi. Stalna prijetnja američke invazije koja je visjela nad Kubom još od Castrova preuzimanja vlasti i uz jedan neuspješan pokušaj njegova svrgavanja za vrijeme Kennedyjeve administracije, zahtijevala je sovjetsku pomoć u političkom, ali i u vojnom smislu. Upravo je pozivanje na Zaljev svinja, ali i na konstantnu retoriku unutar američkog Kongresa u vezi s mogućom invazijom, Kubancima davalo osnovu za traženje strane pomoći. Uzimajući u obzir prisutnost i važnost političkog pitanja Kube u američkoj unutarnjoj politici, na važnosti je dobivala i teorija da Sovjeti Kubu mogu koristiti kao osnovu za političke pregovore u drugim pitanjima međunarodnih odnosa. Nešto čega su se spremni odreći u zamjenu za političku korist na drugim frontovima. Također, tu je i teorija da postavljanje raketa nije politički potez radi izazivanja određene reakcije, već trajno strateško rješenje koje bi znatno povećalo sovjetsku vojnu moć, dalo novu dimenziju u utrci u naoružanju i općenito utjecalo na balans političkih snaga u hladnom ratu. (Sorensen, 1965.)

Iako ne možemo potvrditi stvarne sovjetske razloge postavljanja raketa, možemo, iz sovjetske perspektive, analizirati koje su se promjene na međunarodnom planu dogodile i kako je sama kriza okončana. Sovjetski je Savez 1962. godine, prije postavljanja raketa, imao dva izrazita vanjskopolitička problema. Prvi je bio ekvivalent ove krize na suprotnoj strani, postojanje američkog nuklearnog naoružanja u njihovoj neposrednoj blizini, u Turskoj, državi s kojom dijele granicu. Drugi je bio prijetnja da će jedina komunistička država u zapadnoj hemisferi, jedna od osnova daljnjeg širenja njihove ideologije, doživjeti američku invaziju i da će se politička situacija vratiti na stanje od prije revolucije ili u neki drugi politički odnos, ali što će

u svakom slučaju predstavljati poraz komunizma, a time i Sovjetskog Saveza. Ako promatramo kubansku raketnu krizu isključivo kroz prizmu političke dobiti i gubitka koji su izravan rezultat pregovora i kompromisa koji su doveli do smirivanja i rješenja cijele situacije, onda se može zaključiti kako su oba ova sovjetska problema riješena. Dobili su jamstvo da Sjedinjene Američke Države neće izvršiti invaziju na Kubu i, iako tajno, jamstvo da će ukloniti svoje rakete iz njihove neposredne blizine. Zauzvrat su se morali odreći onoga što im je, ako ovako promatramo cijelu situaciju, samo poslužilo kao ulog da dođu do tih ciljeva i može se shvatiti kao svojevrsan Hruščovljev politički blef. Ostale teorije predstavljaju puno veće političke ciljeve u kontekstu cijelog hladnog rata do kojih su, drugačijim razvojem situacije, mogli doći. Međutim, do njih nije došlo, a razloge, istom analogijom, možemo pripisati suprotnoj strani, odnosno vanjskoj politici predsjednika Kennedyja. Te hipotetske situacije, mogući alternativni raspleti ovisili su o mnogo političkih faktora. Što bi se dogodilo da su Sjedinjene Američke Države drugačije reagirale? Da je nekom drugačijom političkom odlukom cijela situacija otišla u potpuno drugom smjeru. Kako bi izgledala povijest dvadesetog stoljeća, kakvi bi bili odnosi i bi li došlo do općeg uništenja? U takvim se analizama mogu postaviti nebrojena pitanja, ali sigurno je jedno od najvažnijih što bi se dogodilo da John F. Kennedy nije bio predsjednik Sjedinjenih Američkih Država?

Riječima Harolda Macmillana, bivšeg britanskog premijera, kubanska raketna kriza predstavljala je jednu od najvećih točki zaokreta u povijesti, a Kennedy je zaslužio svoje mjesto u povijesti i samo tim jednim činom. (Macmillan, 1973.)

4. UTJECAJ PREDSJEDNIKA JOHNA FITZGERALDA KENNEDYJA NA AMERIČKU POLITIKU DRUGE POLOVINE 20. STOLJEĆA

„U vašim će rukama, moji sugrađani, više nego u mojima, počivati konačan uspjeh ili neuspjeh našeg puta.

Otkako je osnovana ova zemlja, svaka generacija Amerikanaca pozvana je da svjedoči o svojoj nacionalnoj odanosti.“

- John F. Kennedy

Za vrijeme mandata predsjednika Johna F. Kennedyja, američka, a posljedično i svjetska javnost, imala je često priliku svjedočiti događajima koji su, s obzirom na razmjer i moguće posljedice, uvelike nadilazili određenu političku svakodnevicu, pa čak i ako ih promatramo iz aspekta političke funkcije koja, svojim opsegom, važnosti i ovlastima, samostalno stoji na vrhu svjetske hijerarhije političkih funkcija čiji legitimitet počiva na većinskoj volji vlastitog naroda. Događajima koji su u svakom slučaju mijenjali svijet i ostavljali neizvjesnu budućnost i u političkom smislu i u životima svakog pojedinog građanina. Događajima koji su svijet, izražajnije nego ikad prije, podijelili i događajima koji su takav podijeljen svijet doveli nikad bliže potpunom uništenju. Iako ti događaji sami po sebi predstavljaju političke situacije bez presedana u američkoj i svjetskoj povijesti, u percepciji javnosti sve je još dodatno naglašeno novom realnošću političkog života na najvišoj razini kojom je njihov uvid, a time i uključenost u sam događaj bila na razini koja je neusporediva s prijašnjim generacijama. Ti događaji ističu Kennedyjev predsjednički mandat i u mnogim političkim elementima čine ga jedinstvenim koliko god ga se trudili gledati kao dio političkog mozaika hladnog rata iz američke perspektive. Ti su događaji, također, predstavljali svojevrsan šok u političkom i društvenom smislu za sve koji su izravno ili neizravno egzistencijalno ovisili o njihovu raspletu. Međutim, možda je i najveći politički šok, događaj koji je najviše uzdrmao svijet, onaj kojim je ujedno ovaj predsjednički mandat i okončan. Dana 22. studenoga 1963. godine u Dallasu, u američkoj saveznoj državi Teksas izvršen je atentat na predsjednika Kennedyja i nakon tek nešto više od tisuću dana u Bijeloj kući tragično je okončan život 35. američkog predsjednika. Nažalost, iako je zbog svega navedenog možda taj atentat najviše urezan u američko kolektivno pamćenje, on ne predstavlja element koji ga izdvaja jedinstvenošću u američkoj predsjedničkoj povijesti, već nastavlja tragičan niz američkih predsjednika na koje je izveden atentat za vrijeme dok su obavljali predsjedničku funkciju. Abraham Lincoln 1865., James A. Garfield 1881. i William McKinley 1901. godine doživjeli su istu sudbinu.

Završetkom predsjedničkog mandata, bilo da se radi o normalnoj političkoj smjeni izvršne vlasti, koja je rezultat ili poraza na izborima u demokratskoj utrci ili posljedica 23. amandmana američkog Ustava koji ograničava izbornu pravo na dva predsjednička mandata, ili o ovako tragičnom završetku, postavlja se pitanje nasljeđa tog predsjednika koje je ostavio iza sebe. Nasljeđe se može analizirati gotovo na svim razinama političkog djelovanja, od unutarstranačkih odnosa, unutarnje političke situacije u državi do važnosti za međunarodne odnose i politiku cijelog svijeta. S vremenskim odmakom, kada određeno političko razdoblje postane dio političke povijesti i kada prestane biti izravan faktor koji determinira unutarnju i vanjsku politiku i uvjetuje sadašnje političke odluke, može se govoriti o utjecaju koji su odluke donesene za vrijeme tog razdoblja imale na svoje nasljednike i u kojem su pravcu usmjerile politički put države čiju su izvršnu vlast predstavljali. Jasno je, kada se govori o političkoj funkciji s tolikim ovlastima i utjecajem kao što je predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, da će se posljedice njegova djelovanja osjetiti u svim područjima društva, a kada toj funkciji dodamo i njenu važnost za međunarodne odnose, možemo i analiziranje tog utjecaja unutar vlastitih granica proširiti gotovo na cijelu političku mapu svijeta. Dvije stvari, koje ne predstavljaju izravno političko djelovanje određenog predsjednika, a svakako utječu na njegovo donošenje odluka, možda i najviše od svih okolnih faktora, ne smiju se izostaviti pri takvom analiziranju. Prvo, svaki predsjednički mandat, koliko god bio individualizirano percipiran poistovjećujući ga s osobom koja obavlja tu funkciju i koliko god predstavljao neki novi smjer ili potpunu promjenu kursa dotadašnje politike, ne predstavlja svojevrsnu *tabulu rasu* u političkom smislu po kojoj predsjednik sa svojim timom ispisuje svoju političku ostavštinu. Njegove su odluke u velikoj mjeri determinirane dotadašnjom politikom i njegovim prethodnicima, općenitom političkom i pravnom kulturom te temeljnim odrednicama društvenog i političkog uređenja kodificiranim Ustavom ili ustaljenim u političkoj praksi, bilo da se radi o nastavku ili promjeni dotadašnje politike. Dakle, u analizi utjecaja predsjednika na njegove nasljednike i budućnost, svakako se mora ukalkulirati utjecaj koji je njegove odluke oblikovao. Drugo, političko djelovanje predsjednika ovisi i o izazovima s kojima se susreće za vrijeme svojeg mandata i u unutarnjem i u vanjskopolitičkom djelovanju, koji su rezultat djelovanja ostalih političkih aktera, povijesnog trenutka ili globalnih političkih odnosa. Dakle, mora se obavezno uzeti u obzir povijesni kontekst odluka, ostali politički akteri i njihovi potezi koji su u većoj ili manjoj mjeri oblikovali politički odgovor.

Utjecaj predsjednika Kennedyja na američku politiku druge polovine dvadesetog stoljeća vidljiv je, dakle, u svim područjima političkog života. Međutim, s obzirom na njegovo shvaćanje politike i pijedestalsku poziciju koju on, unutar tog shvaćanja, daje upravo vanjskoj

politici, posljedice i utjecaj njegova političkog djelovanja treba primarno tražiti u međunarodnim odnosima i globalnoj političkoj situaciji koji su se razvili do kraja stoljeća. „Međunarodni odnosi uvijek su zanimali predsjednika Kennedyja daleko više od unutarnjih. Uzimali su mu znatno više vremena i energije za vrijeme dok je bio predsjednik. 'Velika je razlika', kako je rekao na početku mandata, 'kada ne prođe prijedlog zakona unutar države i kada neka država bude potpuno izbrisana'“. (Longford, 1976.) Ili kako je sam Kennedy jednom prilikom rekao Richardu Nixonu: „Vanjski poslovi jedina su važna tema kojoj se predsjednik može posvetiti, zar ne... Mislim, koga boli briga je li minimalac 1,15 ili 1,25 dolara usporedi li se to s nečime poput Kube?“ (Graubard, 2010.) Ali i polazeći od te spoznaje, radi analiziranja njegova nasljeđa u međunarodnim odnosima, mora se također razumjeti da su svi veliki vanjskopolitički izazovi s kojima se Kennedy susreo, kao što su Berlinska kriza i izgradnja Berlinskog zida ili politička situacija na Kubi, samo političke bitke hladnog rata. Koliko god bile u političkom smislu velike, pa čak i ako se iz današnje perspektive mogu označiti vrhuncem hladnog rata, bilo bi ih pogrešno izostaviti iz tog političkog konteksta. Budući da su se takvi politički odnosi, s većim ili manjim intenzitetom ili političkom napetošću, nastavili još gotovo tri desetljeća, svakako je jedan od najvećih i politički najvažnijih Kennedyjevih utjecaja njegov politički utjecaj na tijek hladnog rata. Kennedyjev pristup hladnom ratu bio je nešto različit od pristupa njegovih prethodnika. Doktrine koje su oni provodili nisu postigle značajne konkretne rezultate u tom sukobu Istoka i Zapada, u ideološkim konfrontacijama na svim poljima ljudskog djelovanja. Potkraj pedesetih godina dvadesetog stoljeća međunarodni odnosi prolazili su kroz znatne promjene i počele su se tražiti nove formulacije za ostvarivanje relativno istih ciljeva. Ostali su saveznici na Zapadu u pravilu jedinstveno prihvaćali političke ciljeve i sredstva koja su za njihovu realizaciju nudile Sjedinjene Američke Države. U vrijeme kad je na predsjedničku funkciju izabran John F. Kennedy, bilo je jasno istaknuto i potvrđeno u praksi međunarodnih odnosa da se više ne može ostvariti jednostrana pobjeda i da će se trebati novim sredstvima pokušati ostvarivati ciljeve. Neki su od tih ciljeva također s vremenom bili modificirani. Konceptija deangažiranja bila je preteča tog novog formuliranja američke politike, kojom je, osim vojnog, i politički novi odnos dobio realniju opciju, u kojoj se shvatilo da su se komunističke države uspjele iznutra društveno i politički konsolidirati i da to bilo kakve doktrine ne mogu promijeniti. Nova je doktrina, nastala u vrijeme predsjednika Kennedyja, bila doktrina miroljubivog angažiranja i ona je već bila u potpunosti okrenuta novim zadaćama i jasno je naglašavala da je potreban aktivniji odnos prema glavnim protivnicima. (Vukadinović, 1983.) Kako navodi američki profesor međunarodnih odnosa David S. Painter, nova faza hladnog rata uslijedila je nakon Kubanske raketne krize. Iako je suparništvo Sovjeta i

Amerikanaca i dalje bilo istaknuto obilježje međunarodnog sustava, a utrka u naoružanju i Treći svijet ključne sporne točke tog odnosa, dvojni je utjecaj promjena doveo do sovjetsko-američkog detanta. Za vrijeme predsjednika Kennedyja, a tu je politiku nastavio njegov nasljednik Lyndon B. Johnson, Sjedinjene Američke Države nastavile su graditi svoje strateške snage i širiti konvencionalne kako bi „fleksibilnije odgovorile“ na moguću komunističku agresiju. Također, pojačana je pomoć Sjedinjenih Američkih Država protukomunističkim vladama i skupinama u Trećem svijetu. To se ostvarivalo zagovaranjem gospodarskog razvoja i političkih reformi, zajedno sa znatno pojačanom vojnom podrškom, široko rasprostranjenim tajnim djelatnostima te izravnom vojnom intervencijom u slučajevima Vijetnama i Dominikanske Republike. (Painter, 2002.)

Upravo se Vijetnamski rat, to jest sudjelovanje Sjedinjenih Američkih Država, koje se nastavilo i nakon Kennedyjeva mandata, ali koje je za vrijeme njegove administracije doživjelo znatnu ekspanziju, često uzima kao primjer lošeg utjecaja predsjednika Kennedyja na američku politiku druge polovine dvadesetog stoljeća. Njegova politička pogreška koja se u narednim godinama sve više odražavala na životima velikog broja američkih građana, koja je, porazom u tom ratu, postala jedna od najvećih vanjskopolitičkih neuspjeha u povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Theodor Sorensen za cijelu političku situaciju u Vijetnamu kaže kako je to jedini vanjskopolitički problem kojim se bavio Kennedy, koji je ostavljen iza njega u ništa boljem ili možda lošijem stanju nego kad ga je preuzeo. (Sorensen, 1965.) Razloge zašto su se Sjedinjene Američke Države uopće uključile u politički sukob u Jugoistočnoj Aziji možemo pronaći u cijelom tonu hladnog rata, ideološkim sukobima koji su se na različitim frontovima borili za svoje konačne ciljeve. Henry Kissinger navodi kako je sve počelo s najboljim namjerama. Dva desetljeća nakon kraja Drugog svjetskog rata, Sjedinjene Američke Države preuzele su vodeću ulogu u izgradnji novog međunarodnog poretka. Uz obnovu Europe i Japana, suprotstavili su se komunizmu u Grčkoj, Turskoj, Berlinu i Koreji, a države pod američkim kišobranom uživale su mir, prosperitet i stabilnost. (Kissinger, 1994.) John F. Kennedy je, tada još kao senator, jasno obrazložio koji su to „američki ulozi u Vijetnamu“ u svom obraćanju na konferenciji u Washington D.C.-ju 1956. godine. Argumentirao je u nekoliko točaka. Prvo, Vijetnam je predstavljao kamen temeljac slobodnog svijeta u Jugoistočnoj Aziji. Burma, Tajland, Indija, Japan, Filipini, Laos i Kambodža među onima su čija bi sigurnost bila ugrožena da se, kako je slikovito opisao, crvena plima komunizma prelije u Vijetnam. Drugo, Vijetnam je predstavljao svojevrsan poligon demokracije u Aziji. Bez obzira na percepciju u Sjedinjenim Američkim Država, rastući prestiž i utjecaj komunističke Kine u Aziji Kennedy je označio kao neosporive činjenice, a Vijetnam predstavlja alternativu

komunističkoj diktaturi. Treće, Vijetnam je predstavljao test američke odgovornosti i odlučnosti u Aziji. Također se slikovito izrazio da ako nisu roditelji „malog Vijetnama“, onda su sigurno kumovi. Predsjedali su njegovim rođenjem, pomagali su njegovom životu i pomagali mu u oblikovanju budućnosti. Kako je francuski utjecaj u političkoj, ekonomskoj i vojnoj sferi opadao u Vijetnamu, američki je utjecaj neprestano rastao. I četvrto, američki ulog u Vijetnamu vrlo je sebičan jer se u posljednjoj analizi može mjeriti u smislu američkih života i američkih dolara. (JFK Library, 2021.) Ti su argumenti bili aktualni i za vrijeme kada je Kennedy donosio odluke o američkoj političkoj uključenosti u tom dijelu svijeta. Takvo razumijevanje važnosti Vijetnama za američku vanjsku politiku, pogotovo kada se promatra u kontekstu bipolarnih hladnoratovskih odnosa, u određenom smislu može predstavljati opravdanje takve politike i odluka koji su do njih dovele. Povijest je pokazala da su one u konačnici bile pogrešne, uz ogromne gubitke američkih života te vojnih i ekonomskih sredstava, ali Kennedyjevu ulogu opet moramo promatrati parcijalno budući da je Vijetnamski rat obilježio administraciju nekoliko američkih predsjednika. Također, postavlja se pitanje kako bi se drugačije političke odluke, u smislu ne toliko intenzivnog američkog uključivanja u cijeli sukob ili potpunog povlačenja, odrazile na ukupnu sliku hladnog rata i američko-sovjetske odnose do kraja dvadesetog stoljeća. Ili kakva bi bila percepcija cijelog Vijetnamskog rata, bez obzira na žrtvu, u slučaju da su Sjedinjene Američke Države iz njega izašle kao pobjednik ili kakav bi bio ishod rata da je Kennedy duže bio predsjednik.

S druge strane spektra percepcije političkog nasljeđa predsjednika Kennedyja, one izrazito pozitivne, također imamo primjer jedne političke bitke, obilježene hladnim ratom i sukobom sa Sovjetima. Političkih poteza, s jasnim posljedicama za vanjsku politiku Sjedinjenih Američkih Država, koji su, kao i u slučaju političke situacije u Jugoistočnoj Aziji, započeli Kennedyjevi prethodnici, a u potpunosti realizirali njegovi nasljednici. Međutim, s iznimnim doprinosom predsjednika Kennedyja. Američki svemirski program. Do trenutka kada je Kennedy postao predsjednikom, Sovjetski Savez uvelike je vodio u svemirskoj utrci. Prvi su poslali satelit u svemir, uspješno su poslali životinju u svemir, a vrhunac je njihove dominacije i konačan dokaz prevlasti označilo svemirsko putovanje Jurija Gagarina. Međutim, 1961. godine predsjednik John F. Kennedy započeo je dramatično širenje svemirskog programa Sjedinjenih Američkih Država i obvezao naciju na ambiciozan cilj, nešto što Sovjeti nisu uspjeli. Poslati čovjeka na Mjesec. „Biramo ići na Mjesec. Odlučili smo ići na Mjesec u ovom desetljeću i raditi druge stvari, ne zato što su lagane, već zato što su teške, jer će taj cilj poslužiti za organizaciju i mjerenje najboljeg od naših energija i vještina, jer je taj izazov jedan koji smo voljni prihvatiti, jedan koji ne želimo odgoditi i jedan koji namjeravamo osvojiti, kao i ostale.“ (NASA, 2021.)

Taj je američki cilj ostvarila posada Apolla 11 u srpnju 1969. godine, a taj je uspjeh do današnjeg dana, dakle više od pola stoljeća poslije, ostao jedan od najvećih uspjeha u povijesti ne samo Sjedinjenih Američkih Država, već cijelog čovječanstva. Kennedy nije doživio njegovo ostvarenje, ali njegove riječi iz govora kojim je to najavio na stadionu sveučilišta Rice u Houstonu, koliko god tada zvučale nedostižno, ostvarile su se: „Mislim da ćemo to učiniti i mislim da moramo platiti ono što treba platiti. Mislim da ne bismo trebali trošiti novac, ali mislim da bismo trebali obaviti posao. A to će biti učinjeno u desetljeću šezdesetih. To se može učiniti dok su neki od vas još uvijek ovdje u školi na ovom fakultetu i sveučilištu. To će biti učinjeno tijekom mandata nekih ljudi koji sjede ovdje na ovoj platformi. Ali to će biti učinjeno.“ (NASA, 2021.)

Stručnjaci su podijeljeni u vezi s ocjenjivanjem kvalitete Kennedyjeva mandata i definiranja kakav je on zapravo bio kao predsjednik Sjedinjenih Američkih Država. Te ocjene idu od najboljeg od najlošijeg predsjednika u američkoj povijesti, kao i cijelom dužinom između ova dva zapravo ekstremna stava. Njegov je politički put, a time i ostavština o kojoj se može raspravljati, u svakom slučaju nedovršen. Brojne hipotetske teorije u vezi s alternativnim putovima američke povijesti počinju upravo pitanjem kako bi izgledale Sjedinjene Američke Države da Kennedyjev život nije tako tragično okončan. Najbliži suradnici, kao što je Theodore Sorensen, smatraju ga iznimno uspješnim, on smatra kako je njegov život, a ne njegova smrt, stvorila legendu. Kako sam priznaje, u svojem u neobjektivnom promatranju, Kennedy je bio izvanredan čovjek, izvanredan političar i izvanredan predsjednik. „Da ne umanjujem bilo kojeg velikog čovjeka koji je bio predsjednik u ovom stoljeću, ne vidim kako bi se Johna Kennedyja moglo rangirati ispod bilo kojeg od njih... Bio je velik čovjek – puno veći nego što je itko mislio – i svi smo mi bolji jer smo živjeli u danima Kennedyja.“ (Sorensen, 1965.) Američki profesor povijesti Stephen Graubard, s druge strane, smatra kako je Kennedy pokazao izdržljivost, pogotovo uzimajući u obzir zdravstvene probleme, koja ga je obilježila kao iznimnog, međutim ne tako lukavim i inteligentnim kakvim su ga smatrali njegovi dvorani iz znatno proširenog osoblje Bijele kuće. Smatra kako je Kennedy mislio da razumije vanjsku politiku i da su svi koje je odabrao za pomoćnike i savjetnike izvanredno sposobni te da ga je ta zabluda pratila do kraja života. Smatra da je kao diplomat doživio potpuni neuspjeh, budući da po pitanju Berlina nije uspio osmisliti politiku koja bi naišla na uvažavanje saveznika ili neprijatelja, a nije pokazivao ni odlike ratnog vođe, što se očitovalo u Zaljevu svinja i u Južnom Vijetnamu. Naglašava da je za vrijeme njegova mandata došlo do vojnih udara u Argentini, Peruu, Gvatemali, Ekvadoru, Dominikanskoj Republici i Hondurasu te da je još ozbiljniji propust njegovih savjetnika što nisu shvatili strukturu država Latinske Amerike. „... Kubanska

kriza se pretvorila u jedini razlog njegove slave. U tom pogledu, kao i u mnogim drugim stvarima, uspjeh sagledan s vremenske distance, koliko god značajan bio, ne odgovara onoj epskoj pripovijesti kakvu su zamišljali ljudi koji su mu služili.“ (Graubard, 2010.) Ostali su autori u novije vrijeme po svojim procjenama puno bliži ovom drugom razumijevanju Kennedyjeva mandata i njegovih političkih odluka. Također, moramo razlikovati percepciju i analizu povjesničara i percepciju općenito u američkoj i svjetskoj javnosti i popularnoj kulturi. Američki povjesničar Burton Kaufman navodi kako se ta dva pogleda, pogotovo kad je riječ o suvremenim predsjednicima, često jako razlikuju. Međutim, ne postoji predsjednik kod kojeg je to vidljivije nego u slučaju Kennedyja. Većina Amerikanaca smatra Kennedyja mladim zgodnim, atletskim i živahnim predsjednikom koji je tek počinjao ostvarivati svoje ideje kad je sve naglo prekinuto u Dallasu 1963. godine. Većina povjesničara, s druge strane, ima potpuno drugu sliku. U sedamdesetim godinama dvadesetog stoljeća te su slike bile posebno okrutne. Karakterizirali su ga kao osobu od stila, ali ne i od sadržaja. Od izgleda, ali ne i od hrabrosti. Kojeg je vodila ambicija, a ne posvećenost. Fizički privlačan, ali moralno i intelektualno neprivlačan. A što se tiče vanjske politike, optužili su ga da je bio konvencionalan u hladnom ratu i doveo svijet na rub uništenja za vrijeme Kubanske raketne krize 1962. godine. Takvi su pogledi i danas aktualni. (Kaufman, 1993.) Povijest i međunarodni odnosi kao znanost, dakle, nisu usuglašeni oko Kennedyjeve ostavštine i ugleda. Kao i kod gotovo svih povijesnih ličnosti koje su obnašale neku usporedivu funkciju, možemo, u ovom slučaju kratkoj, ali bogatoj političkoj karijeri, pronaći dovoljno argumenata za opravdati bilo koju teoriju. Također, na znanstvenoj razini možemo pronaći mnoštvo njegovih apologeta, koji njegove poteze i odluke opravdavaju i koji brane to njegovo političko nasljeđe, ali i s druge strane imamo gotovo jednako *đavoljih odvjetnika* koji pokušavaju dokazati suprotno. Pokušaji projiciranja kako bi tekla povijest Sjedinjenih Američkih Država da je odradio svoj politički put do kraja ili kako bi izgledao njegov drugi mandat u svakom slučaju nemaju znanstvenu težinu već se, bez obzira na količinu analize ili pripreme, temelje samo na prognozama. Koliko je teško na znanstvenoj razini takvu hipotezu potvrditi ili opovrgnuti, dovoljno nam govori pogled na kompleksnost političke funkcije predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, kao i na sve faktore koji utječu na donošenje njegovih odluka.

Bez obzira na to kako gledali na njegove političke odluke ili njegovo nasljeđe i bez obzira na to kojoj skupini teoretičara pripadali, John F. Kennedy kao predsjednik Sjedinjenih Američkih Država svakako ima poseban status i u američkoj i u svjetskoj javnosti. Njegove odluke, politički izazovi, govori, obitelj i sve ostalo što ga je okruživalo, pa u konačnici i ovakav tragičan kraj, svakako ga čine jedinstvenim i zapravo jako teško usporedivim s nekim drugim

američkim predsjednikom. Njegov status u američkoj popularnoj kulturi, prepoznatljivost u svijetu, ostvarenje onoga što se nekad nazivalo američkim snom, a što godinama nakon njegove smrti nije znatno izgubilo na svojoj važnosti, dovoljno govori. S obzirom na status kakav taj dio američke povijesti uživa danas, neovisno promatramo li ga u pozitivnom ili negativnom smislu, možda se i ostvare riječi koje je nedugo nakon njegove smrti za američki časopis „Life“ izjavila njegova udovica Jackie Kennedy: „Ne dopustite da se zaboravi da je jednom postojalo mjesto, na jedan kratki blistavi trenutak, koje je bilo poznato kao Camelot ... bit će ponovno velikih predsjednika, ali nikad neće ponovno biti Camelot.“ (White, 1963.)

5. ZAKLJUČAK

Analizirajući predsjednički mandat Johna Fitzgeralda Kennedyja može se zaključiti da je taj relativno kratak dio političke povijesti Sjedinjenih Američkih Država obilovao krizama i političkim izazovima, među kojima se posebno ističu oni na vanjskopolitičkom planu unutar, s aspekta globalnih međunarodnih odnosa i svjetskog političkog poretka, možda i najkompleksnijeg političkog i povijesnog okvira koji je obilježio drugu polovinu dvadesetog stoljeća. Analizi Kennedyjevih vanjskopolitičkih odluka, temeljnih odrednica njegove vanjske politike, na koje se načine suočio s vanjskopolitičkim krizama i kako su te odluke djelovale na budućnost Sjedinjenih Američkih Država i općenito međunarodni svjetski poredak, dodatnu notu daju dva faktora koji su međusobno jako udaljeni na dijapazonu političkih utjecaja. Prvi faktor dolazi iznutra, a radi se o načinu razmišljanja, percepciji politike kao djelatnosti i shvaćanju važnosti koju vanjska politika ima za političku funkciju predsjednika Sjedinjenih Američkih Država. Upravo je kod Kennedyja vidljiv jasan afinitet, tijekom cijele političke karijere i u zakonodavnoj i u izvršnoj vlasti, prema vanjskoj politici, izazovima s kojima se Sjedinjene Američke Države susreću na međunarodnom planu i međunarodnim odnosima općenito, kao i njegovo jasno definiranje upravo tog područja političkog djelovanja kao najvažnijeg. Drugi je faktor onaj vanjski, vremenski kontekst, povijesno i političko okruženje unutar kojeg je ta vanjska politika vođena, koji je u svakom slučaju imao ogroman utjecaj na donošenje odluka, koji je uvelike limitirao raspon mogućeg političkog poteza s obzirom na posljedice koje je u široj političkoj slici mogao proizvesti i unutar kojega, u većini slučajeva, možemo pronaći odlučujući motiv promatranog političkog djelovanja. Kada je Kennedy u siječnju 1961. godine preuzeo predsjedničku funkciju, upravo zbog takvog povijesnog trenutka, moglo se pretpostaviti da će njegov mandat obilježiti određena razina političke napetosti i vanjskopolitičkih izazova. Međutim, promatrajući to političko razdoblje iz današnje perspektive, kao i tijekom hladnog rata općenito, primjećuje se kako razmjer, intenzitet i povijesna važnost političkih izazova s kojima se susreo Kennedy odskaču od onih koje možemo vremenski smjestiti u politički mandat nekog drugog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država u razdoblju hladnog rata. Do te mjere da zapravo najveće političke krize hladnog rata, političke konfrontacije koja je predstavljala dominantno obilježje globalnih međunarodnih odnosa gotovo pola stoljeća, u potpunosti poistovjećujemo s političkim krizama u kojim je Kennedy imao glavnu ulogu. Može se polemizirati koju od tih kriza možemo označiti vrhuncem cijelog hladnog rata, ali u pokušaju davanja takvog epiteta određenoj političkoj situaciji najčešće ne izlazimo iz vremenskog okvira Kennedyjeva mandata. Dakle, politička situacija na

Kubi, u smislu dolaska komunizma na vlast u jednoj državi zapadne hemisfere, ali i neuspješnog američkog pokušaja njegova rušenja, politička situacija u Berlinu, u smislu statusa Zapadnog Berlina, ali i podizanja Berlinskog zida kojim je politički Istok i Zapad i fizički podijeljen te Kubanska raketna kriza unutar koje smo došli najbliže početku općeg nuklearnog sukoba, koje predstavljaju krize koje su najviše obilježile Kennedyjev mandat, svakako ujedno predstavljaju i vrhunac hladnog rata općenito. Također, u ovim, ali i u ostalim političkim situacijama hladnog rata, vidljiva je jasna uzročno-posljedična veza, u smislu da politički rasplet određenog događaja, odnosno političke odluke koje su do njega dovele i slika koja je stvorena takvim političkim djelovanjem, služe kao osnova za procjenu budućih političkih reakcija i definiranja granica vlastitih političkih ambicija u obliku formiranja budućih političkih izazova. To se manifestira kroz dvije političke dimenzije. Prva se sastoji od upoznavanja političkog protivnika, odnosno prepoznavanja političke slabosti ili granica do kojih su spremni ići i na osnovi takve procjene zauzeti određenu vanjskopolitičku poziciju s kratkoročnim ili dugoročnim ciljevima. Kennedyjevo je političko djelovanje pri neuspješnoj američkoj invaziji u Zaljevu svinja sasvim sigurno utjecalo na političko pozicioniranje Sovjeta za vrijeme Berlinske krize, a Kennedyjeve su reakcije za vrijeme Berlinske krize također na određen način oblikovale Sovjetske poteze za vrijeme Kubanske raketne krize. Druga se dimenzija sastoji od nastojanja da se vlastitim političkim odlukama isprave političke pogreške iz prošlosti, odnosno djelovanjem na novom političkom frontu utjecati na ukupno stvorenu političku sliku i formiranjem budućih političkih odluka na osnovi izbjegavanja ponavljanja određenih političkih propusta. Iz Kennedyjeve je perspektive to također vidljivo u spomenutim situacijama, kao i u političkoj situaciji u Jugoistočnoj Aziji. Iznimno je važno analizirati cijeli Kennedyjev predsjednički mandat kao dio ukupne američke hladnoratovske politike, ne kao svojevrsan politički otok u ukupnoj povijesti dvadesetog stoljeća, već kao dio figurativnog kontinenta pobjede Zapada u hladnom ratu. To potvrđuje i činjenica da je većinu svojih političkih izazova Kennedy zapravo politički naslijedio, to jest nisu posljedica njegovih političkih odluka, već kulminacija političkih akcija koje su započele prijašnje administracije, kao što je politička situacija na Kubi ili politička situacija u Europi, a neke su njegove političke odluke realizirali njegovi nasljednici, kao što je razvoj političke situacije u Jugoistočnoj Aziji ili svemirska utrka. Možemo, dakle, potvrditi hipotezu da su se vanjskopolitičke koncepcije američkog predsjednika Johna Fitzgeralda Kennedyja temeljile na diplomatskim i vojnim inicijativama u Europi, jugoistočnoj Aziji, Latinskoj Americi i drugim regijama koje su u okolnostima hladnog rata proizvele snažne izazove u međunarodnim odnosim. Činjenica da je određena politička situacija okarakterizirana kao vrhunac nekog prostorno, vremenski i politički šireg događaja, pokazuje da se njegov

povijesni tijek, nakon tih situacija, promijenio u određenoj mjeri u intenzitetu, smjeru i načinu na koji, donošenjem vanjskopolitičkih odluka, sudionici dolaze do ostvarenja svojih ciljeva i realizacije ideoloških uvjerenja. Kada se uzme u obzir Kennedyjev pristup vanjskopolitičkim problemima unutar hladnog rata, njegov odnos s najvećim političkim rivalima i ideje kojima je vođen dok se suočavao s najvećim krizama, primjećuje se razlika u odnosu na vanjskopolitičko djelovanje njegovih prethodnika. Promatrajući hladni rat u cijelosti, iz današnje perspektive i analizirajući Kennedyjevu ulogu u tom cijelom sukobu, možemo potvrditi i drugu hipotezu da su vanjskopolitičke koncepcije Johna Fitzgeralda Kennedyja promijenile način vođenja američke vanjske politike. Političke krize i izazove s kojima se susreo John F. Kennedy, dakle, ne smijemo promatrati individualno, odvojeno od političkog i vremenskog konteksta. One su i međusobno povezane, ali i dio šire političke slike. Također, predsjednički mandat Johna F. Kennedyja ne smijemo promatrati individualno, odvojeno od ostatka predsjedničke povijesti dvadesetog stoljeća Sjedinjenih Američkih Država. Njegove političke odluke, utjecaj na američku politiku i općenito djelovanje ne smijemo ograničiti na razdoblje koje je proveo u Bijeloj kući, već promatrati povijesnu važnost koju ima on, njegov predsjednički mandat i njegovo vanjskopolitičko djelovanje u ukupnoj povijesti Sjedinjenih Američkih Država i promatrati njega kao jednog od autora onoga što Sjedinjene Američke Države jesu danas. Kao što je i sam Kennedy rekao:

„Sve ovo neće biti gotovo u prvih sto dana.

Niti će biti završeno u prvih tisuću dana, niti u životu ove administracije, a možda čak ni za vrijeme naših života na ovom planetu.

Ali počnimo.“

- *John F. Kennedy*

6. LITERATURA

1. Andrassy, J., i sur., (2012.), *Međunarodno pravo 2*, Zagreb: Školska knjiga
2. Archives, The Constitution of the United States, <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript>, pristupljeno 12. ožujka 2021.
3. Bowles, N., (2003.), *Politički sustav SAD-a*, Osijek-Zagreb-Split: PAN LIBER
4. Britannica, Cold War, <https://www.britannica.com/event/Cold-War>, pristupljeno 1. ožujka 2021.
5. Calaprice, A. (2005.), *The Ultimate Quotable Einstein*, Princeton: Princeton University Press
6. Chace, J., (1998.), *Acheson: The Secretary of State Who Created the American World*, New York: Simon & Schuster
7. Gaddis, J. L., (2006.), *The Cold War: a new history*, New York: Penguin Books
8. Graubard, S., (2010.), *Predsjednici: Povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*, Zagreb: TIM press
9. History State, Foreign Relations of the United States, 1961–1963, Volume VI, Kennedy-Khrushchev Exchanges, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v06/d63>, pristupljeno 8. travnja 2021.
10. Hrvatska enciklopedija, hladni rat, <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25798>, pristupljeno 1. ožujka 2021.
11. Hrvatska enciklopedija, Reciprocitet, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52145>, pristupljeno 8. travnja 2021. <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/you-and-the-atom-bomb/>, pristupljeno 1. ožujka 2021.
12. JFK Library, Acceptance of Democratic Nomination for President, <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/acceptance-of-democratic-nomination-for-president>, pristupljeno 12. ožujka 2021.
13. JFK Library, Address During the Cuban Missile Crisis, <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/address-during-the-cuban-missile-crisis>, pristupljeno 7. travnja 2021.
14. JFK Library, First Kennedy-Nixon Debate, 26 September 1960, <https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/TNC/TNC-172/TNC-172>, pristupljeno 12. ožujka 2021.

15. JFK Library, Remarks of President John F. Kennedy at the Rudolph Wilde Platz, Berlin, June 26, 1963, <https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/berlin-w-germany-rudolph-wilde-platz-19630626>, pristupljeno 20. ožujka 2021.
16. JFK Library, Remarks of Senator John F. Kennedy at Democratic Dinner, Cincinnati, Ohio, October 6, 1960, pristupljeno 24. ožujka 2021.
17. Jha, A. (2014.), E=mc²: Einstein's equation that gave birth to the atom bomb, <https://www.theguardian.com/science/2014/apr/05/einstein-equation-emc2-special-relativity-alok-jha>, pristupljeno 17. ožujka 2021.
18. Kane, J. N., (1974.), *Facts about the presidents: a compilation of biographical and historical data*, New York: The H. W. Wilson Company
19. Kaufman, B. I., (1993.), *John F. Kennedy as World Leader: A Perspective on the Literature*, Diplomatic history Vol. 17, No. 3, str. 447-469, Oxford University Press
20. Kennedy, J. F., (1987.), *Profili hrabrosti*, Zagreb: Znanje
21. Kissinger, H. (1995.), *Diplomacy*, New York: Simon & Schuster
22. Longford, F. A. P., (1976.), *Kennedy*, London: Weidenfeld, Nicolson
23. Macmillan, H. (1973.), *At the end of the day, 1961-1963*, New York: Macmillan
24. May, E. R., Zelikow, P. D., (1997.), *The Kennedy tapes: inside the White House during the Cuban missile crisis*, Cambridge; London: The Belknap Press of Harvard University Press
25. Narodne novine, Povelja Ujedinjenih naroda, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1993_12_15_35.html, pristupljeno 7. travnja 2021.
26. Orwell, G., (1945.), You and the Atom Bomb, Tribune <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/you-and-the-atom-bomb/>, pristupljeno 1. ožujka 2021.
27. Our Documents, Transcript of President John F. Kennedy's Inaugural Address (1961), <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=91&page=transcript>, pristupljeno 12. ožujka 2021.
28. Painter, D. S., (2002.), *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, Zagreb: Srednja Europa
29. Posner, A., (1998.), *John F. Kennedy*, Makarska: Genezis
30. Sorensen, T. C. (1965.), *Kennedy*, New York: Harper & Row
31. Spykman, N. J., (1944.), *The Geography of Peace*, New York: Harcourt, Brace and Company

32. The Avalon Project, Truman Doctrine,
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp, pristupljeno 1. ožujka 2021.
33. Vukadinović, R., (1983.), *Hladni rat i Evropa*, Čakovec: Zrinski
34. Westad, O. A., (2009.), *Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet*, Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga
35. White, T. H., (1963.), *For president kennedy: an epilogue*, Life,
<https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/THWPP/059/THWPP-059-009>, pristupljeno 21. travnja 2021.